

Οι απότι-συγκριτικές δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού: Δομές καθ' υπόταξη ή κατά παράταξη;

Δήμητρα Θεοφανοπούλου-Κοντού
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ABSTRACT

The paper examines the syntax of *apoti*-comparative subdeletion constructions in Modern Greek. It is argued that (i) *apoti*-subdeletion and deletion constructions do not constitute unified phenomena, “unified theory” being thus challenged, and (ii) *apoti*-subdeletion comparatives constitute hybrid and, consequently, marginal constructions. More precisely, they are semantically analyzed as subordinate structures (cf. dependence relation between the two degree terms, “relative” flavor of *apoti*), turning into coordinate-like structures with the matrix through *apoti*-XP raising (Lechner 2004). Criteria leading to this analysis are the recategorization of *apoti*, the isomorphism of the two clauses and its contrastive meaning. The position of *apoti*-constructions within the MG comparative system is further discussed with emphasis on the architecture of the comparative marker (*apoti* vs. *ap' o,ti*).

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: απότι-συγκριτικές, δείκτης εκφοράς, δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού, επανακατηγοριοποίηση, λεξικοποίηση

1. Εισαγωγή*

Στο πλαίσιο μελέτης των προτασιακών συγκριτικών δομών διαγλωσσικά (Bresnan 1973, 1975, Chomsky 1977, Moltmann 1992, Corver 1993, 2006, Izvorskii 1995, Kennedy & Merchant 2000, Kennedy 2002, Pancheva 2006, Merchant 2009, μεταξύ πολλών άλλων) έχουν επισημανθεί δύο βασικά σχήματα συγκριτικών: οι Δομές Απαλοιφής Συγκριτικού (Comparative Deletion Constructions, βραχ. CDC) και οι Δομές Μερικής Απαλοιφής Συγκριτικού (Comparative Subdeletion Constructions, βραχ. CSD ή Partial Deletion Constructions). Τα δύο σχήματα παρουσιάζουν σε μεγάλο αριθμό γλωσσών μεγάλες ομοιότητες μεταξύ τους (κοινή δομή ως προς τη σχέση κυρίας και εξαρτημένης, κοινή εκφορά, κοινό συγκριτικό μόρφημα) ώστε σύμφωνα με ορισμένες αναλύσεις (Bresnan, Chomsky, μεταξύ των παλαιότερων) να μπορούν να αναχθούν σε ένα κοινό σχήμα («ενοποιητική θεωρία»). Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω περιπτώσεις:

- (1) John met more linguists than I met e
- (2) John met more linguists than I met biologists¹ (Corver 2006: 583, 584)

Το βασικό σημείο διαφοροποίησης μεταξύ των δύο περιπτώσεων είναι η έλλειψη έναντι της μη έλλειψης του συγκρίσιμου β' όρου, δηλαδή του δεύτερου αντικειμένου στα παραπάνω παραδείγματα. Έχει, εν τούτοις, υποστηριχθεί (Bresnan 1973, 1975) ότι και στις περιπτώσεις των Δομών Μερικής Απαλοιφής μέρος του συγκρίσιμου όρου στην εξαρτημένη πρόταση, συγκεκριμένα η Ποσοδεικτική Φράση ή Φράση Ποσού (Quantifier Phrase, *much/many*) που προσδιορίζει τον συγκρίσιμο όρο (το δεύτερο

* Η μελέτη αυτή αφιερώνεται στην εκλεκτή συνάδελφο και φίλη Δέσποινα Χειλά-Μαρκοπούλου, που πρώτη αυτή εξέτασε τις συγκριτικές προτάσεις της Ελληνικής. Η υποδειγματική ανάλυσή της και τα τεκμηριωμένα συμπεράσματά της απετέλεσαν για μένα το έναυσμα να ασχοληθώ με περαιτέρω προβλήματα. Την ευχαριστώ από καρδιάς γι' αυτό.

Ευχαριστώ θερμά τους συναδέλφους Π. Κοντό, Α. Μόζερ και Β. Σπυρόπουλο, που είχαν την καλοσύνη να διαθέσουν αυτό το κείμενο. Τους ευχαριστώ επίσης για τα εποικοδομητικά σχόλια και τις παρατηρήσεις τους. Οι τυχόν αβλεπίες και παραλείψεις αφορούν αποκλειστικά εμένα.

¹ Αντίστοιχες είναι οι περιπτώσεις με συγκρίσιμο όρο επίθετο σε λειτουργία κατηγορούμενου:

- (i) This table is wider than that one
- (ii) This table is wider than that one is high.

αντικείμενο), απαλείφεται επίσης, με την παρουσία κενού στην αντίστοιχη θέση.² Έτσι στην πρόταση (2), η οποία παριστάνεται ως προς τη δομή της ως (2β):

(2β) John met [-er many] linguists] than I met [[x- many] biologists] (Corver ό.π. 584)

το παραλειπόμενο τμήμα στο πεδίο απαλοιφής συγκριτικού είναι το [x- many], το οποίο αντιστοιχεί στο τμήμα [-er many] του α' όρου. Αντιθέτως στην πρόταση (1) ελλείπει το πεδίο του β' όρου στο σύνολό του ([[x- many] linguists]).

(1β) John met [-er many] linguists] than I met [[x- many] linguists] (Corver ό.π. 583).

Στο πλαίσιο μελέτης των συγκριτικών της ελληνικής, το θέμα των *απότι-συγκριτικών*³ με μερική απαλοιφή συγκριτικού δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης εξέτασης τόσο σε εγχειρίδια γραμματικής (Τριανταφυλλίδης 1941, Τζάρτζανος ²1946, ²1953, Holton et al. ²2012)⁴ όσο και σε ειδικές μελέτες περί των συγκριτικών (Χειλά-Μαρκοπούλου 1986, Kennedy & Merchant 2000, Vlachou 2005, Karpetangianni & Taylor 2009, Merchant 2009, Θεοφανοπούλου-Κοντού 2014). Υπάρχουν, εν τούτοις, σχετικά παραδείγματα, σχόλια και ειδικές επισημάνσεις στις παραπάνω μελέτες.

Αρχίζω με την πληρέστερη μελέτη των συγκριτικών της Χειλά-Μαρκοπούλου στην πρωτοποριακή, θα έλεγα, διδακτορική της διατριβή με τίτλο «Τα συγκριτικά της Νέας Ελληνικής: Συντακτική ανάλυση του συγκριτικού βαθμού των επιθέτων και επιρρημάτων» (1986). Σύμφωνα με την ανάλυση των *απ' ό,τι-συγκριτικών* με συγκρίσιμους όρους επίθετα και επιρρήματα επισημαίνεται ότι η διαφοροποίηση μεταξύ περιπτώσεων όπως (3) και (4) ως προς την εκφορά (*απ' ό,τι* vs. *παρά*) οφείλεται στη σημασιολογική διαφοροποίηση των δύο δομών ως προς το είδος της σύγκρισης που δηλώνουν, με τη σύγκριση δύο ξεχωριστών επιθέτων ως ποιοτική να αποκλείει τη χρήση του *απ' ό,τι*, επιλέγοντας σταθερά το *παρά*.

(3) Ο Πέτρος είναι εξυπνότερος *απ' ό,τι* ο Κώστας (ό.π. 45)

(4) Ο Γιώργος είναι περισσότερο (μάλλον) θορυβώδης *παρά* επικίνδυνος (ό.π. 149).

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά το γεγονός ότι η Χειλά-Μαρκοπούλου δεν ασχολήθηκε με δεδομένα σύγκρισης δύο ξεχωριστών αντικειμένων, η ανωτέρω διαπίστωση και η παράλληλη τεκμηρίωσή της αποτελούν ουσιαστική συμβολή στην ανάλυση συγκριτικών με μη απαλοιφή του β' όρου και αφετηρία για περαιτέρω προβληματισμό. Θα επανέλθω στο θέμα.

² Κριτήριο αποτελεί η μη δυνατότητα εμφάνισης άλλου στοιχείου δηλωτικού ποσού στη θέση αυτή:

(i) *John met more linguists than I met three biologists

³ Το *απ' ό,τι* στις συγκριτικές δομές με δύο ξεχωριστές ιδιότητες/οντότητες αποδίδεται στη σχετική βιβλιογραφία με διάφορους τρόπους: *απ' ό,τι* (Χειλά-Μαρκοπούλου 1986), *apoti* (Kennedy & Merchant 2000), *ap'oti* (Merchant 2009). Χρησιμοποιώ τον τύπο *απότι*, που ανταποκρίνεται στην προτεινόμενη ανάλυση. Στις βιβλιογραφικές αναφορές διατηρώ την ισχύουσα ορθογραφία.

⁴ Για σχετικές αναφορές και σχόλια σε παλαιότερα εγχειρίδια (Τζάρτζανος ²1946-²1963, Τριανταφυλλίδης 1941) βλ. Χειλά-Μαρκοπούλου (1986: 6-12 και *passim*). Σύντομη αναφορά στις ανωτέρω δομές απαντά στο Holton et al. (2012: 570-573).

Οι *απ' ό,τι*-συγκριτικές της ελληνικής, φραστικές και προτασιακές με παρουσία του β' όρου σύγκρισης και η συντακτική τους διαφοροποίηση ((5) vs. (6)) εξετάζονται από τον Merchant (2009) από ορισμένες όψεις της παραγωγής τους:

(5) Περισσότεροι άνθρωποι μένουν στο κράτος που κυβερνάει ο Putin *απ' ό,τι* ο Bush (σ. 150)

(6) *Περισσότεροι άνθρωποι μένουν στο κράτος που κυβερνάει ο Putin *από* τον Bush (σ. 151).

Ο στόχος της εξέτασης είναι θεωρητικός. Μέσα από την ανάλυση των συγκεκριμένων δεδομένων έλλειψης επιδιώκεται η επισήμανση των θεωρητικών προεκτάσεων που έχει η αναγωγή των συντακτικών αντικειμένων σε ένα βαθύτερο, «εσωτερικό» συντακτικό επίπεδο, διαδικασία με την οποία ερμηνεύονται επαρκέστερα *απ' ό,τι* βάσει της επιφανειακής σύνταξης υπάρχουσες δομικές διαφοροποιήσεις.

Σύντομη αναφορά στις δομές με μη απαλοιφή του δεύτερου αντικειμένου όπως στο (7) γίνεται στο Θεοφανοπούλου-Κοντού (2014). Η επισήμανση συνδέεται με τα προβλήματα που συνεπάγεται η αναγωγή των *απ' ό,τι*-συγκριτικών (*Απαλοιφής και Μερικής Απαλοιφής Συγκριτικού*) κάτω από κοινό συντακτικό σχήμα κατά το πρότυπο ανάλυσης των Kennedy & Merchant (2000). Ειδικότερα, το συγκεκριμένο πρόβλημα που προκύπτει στην περίπτωση αυτή είναι ότι με τη μετακίνηση του κενού ποσοδεικτικού (*πολύ*) που προσδιορίζει το δεύτερο αντικείμενο, κατά το παράδειγμα (7), παραβιάζεται ο *Περιορισμός Μετακίνησης από Αριστερά* (Left Branch Condition Ross 1967), γεγονός όμως που έρχεται σε αντίθεση με τη γραμματικότητα του παραδείγματος:

(7) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο *από*τι οι φίλοι του (ε) τσίπουρο.

Αναφορά στις ανωτέρω δομές, τέλος, βρίσκει κανείς στους Kennedy & Merchant (2000), με το παράδειγμα (8) να γίνεται μεν αποδεκτό με έλλειψη του ρήματος (ό.π.: 108), όχι όμως όταν το ρήμα δεν έχει απαλειφθεί (ό.π.: 107) όπως στο (8β):

(8) Ο Πέτρος αγόρασε ένα μεγαλύτερο αυτοκίνητο *από*τι ο Γιάννης- ένα τζιπ⁵

(8β) *Ο Πέτρος αγόρασε ένα μεγαλύτερο αυτοκίνητο *από*τι ο Γιάννης αγόρασε ένα τζιπ.

Η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο παραδειγμάτων ερμηνεύεται μέσω της έλλειψης με την οποία ακυρώνονται τα στοιχεία εκείνα που σηματοδοτούν την αντιγραμματικότητα της (Kennedy & Merchant 2000: 116-119).

Από τη μικρή αυτή βιβλιογραφική επισκόπηση, ένα πρώτο θέμα που επισημαίνεται είναι η απουσία αναλύσεων των σχετικών δομών (με εξαίρεση εν μέρει την ανάλυση του Merchant) όπως και ο προσδιορισμός της σχέσης τους με τις αντίστοιχες *Δομές Απαλοιφής Συγκριτικού*. Ένα δεύτερο θέμα, ίσως περισσότερο σημαντικό από το πρώτο, είναι η περιορισμένη παρουσία παραδειγμάτων με μη απαλοιφή του β' όρου, κυρίως όταν πρόκειται για περιπτώσεις με δεύτερο, ξεχωριστό αντικείμενο (επιλέγονται κατά τη χρήση συνήθως οι αντίστοιχες *παρά*-συγκριτικές), όπως προκύπτει από τα μεμονωμένα παραδείγματα που απαντούν στις ανωτέρω μελέτες, αλλά και από περιορισμένα δεδομένα του προφορικού λόγου.

Το ερώτημα που μου δημιούργησε η περιορισμένη χρήση των παραδειγμάτων αυτών και οι αποκλίσεις μεταξύ των φυσικών ομιλητών ως προς τον χαρακτηρισμό

⁵ Και η πρόταση αυτή δεν γίνεται αποδεκτή από Έλληνες ομιλητές.

τους συνοψίζεται στο εξής: τι είναι αυτό που καθορίζει τον περιθωριακό χαρακτήρα δεδομένων όπως τα παραπάνω; Πρόκειται για τη μορφή του συγκεκριμένου δομικού σχήματος ή για ιδιαιτερότητα της ελληνικής; Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αντίστοιχες δομές της αγγλικής δεν χαρακτηρίζονται ως περιθωριακές, τουλάχιστο στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Αφήνοντας απέξω τις περιπτώσεις αντίστοιχων συγκριτικών με συγκρίσιμους όρους δύο ξεχωριστά επίθετα και επιρρήματα, που δεν θα μας απασχολήσουν εδώ, αλλά και περιπτώσεις με δεύτερο συγκρίσιμο όρο προθετική ή επιρρηματική φράση,⁶ που έχουν δημιουργήσει λιγότερα προβλήματα σε διαγλωσσικό επίπεδο, θα περιοριστώ στην εξέταση δεδομένων με μερική απαλοιφή του υποκειμένου και, κυρίως, του αντικειμένου. Ο στόχος της εξέτασης είναι:

α) Να δείξω ότι οι ανωτέρω προτάσεις που συνιστούν από μια πρώτη εκτίμηση *Δομές Μερικής Απαλοιφής Συγκριτικού* παρά την επιφανειακή ομοιότητά τους με τις αντίστοιχες *Δομές Απαλοιφής Συγκριτικού* παρουσιάζουν σαφείς διαφοροποιήσεις από αυτές σε συντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο, όπως η αρχιτεκτονική και η κατηγοριακή υφή του δείκτη σύγκρισης/εκφοράς *απότι* και η μειωμένη «συγκριτικότητα», γεγονός που δεν συνάδει με την «ενοποιητική» θεώρηση των δύο σχημάτων.

β) Να χαρτογραφήσω τις προτασιακές συγκριτικές (*απ' όσος, απ' ό,τι/απότι, παρά*) στο πλαίσιο του συστήματος των συγκριτικών, επισημαίνοντας τις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις, συντακτικές και σημασιολογικές που οδηγούν στην παραγωγή σχημάτων απόκλισης (*απ' όσος* vs. *παρά*-συγκριτικές), σύγκλισης (*απότι* σε εναλλαγή με τις *παρά*-συγκριτικές) ή και περιθωριοποίησης.

γ) Να επισημάνω, τέλος, μέσα από την ανάλυση δεδομένων τους λόγους που έχουν πιθανώς οδηγήσει στην περιθωριακή χρήση των *απότι*-συγκριτικών με μερική απαλοιφή του αντικειμένου και τις συνέπειές της στη διαμόρφωση του συστήματος των συγκριτικών.

2. Οι *απότι*-συγκριτικές προτάσεις με δύο συγκρίσιμα υποκείμενα ή αντικείμενα

2.1. Τα δεδομένα

Στα δεδομένα περιλαμβάνονται παραδείγματα στα οποία, σύμφωνα με μια άτυπη διατύπωση της έννοιας της σύγκρισης «ένας ή δύο όροι διαβαθμίζονται αναφορικά προς δύο (ξεχωριστές) οντότητες»:

(9) Περισσότεροι Σέρβοι επισκέπτονται το καλοκαίρι τα ελληνικά νησιά *απότι* Έλληνες (επισκέπτονται) τις δαλματικές παραλίες

(10) Περισσότεροι χριστιανοδημοκράτες υποστήριξαν το πρόγραμμα που εισηγήθηκε η Μέρκελ *απότι* οικολόγοι αυτά που πρότειναν οι πολιτικοί της *αντίπαλοι*

(11)?/* Ο Γιάννης αγόρασε ένα μεγαλύτερο αυτοκίνητο *απότι* ο Πέτρος (αγόρασε) ένα *τζιπ*

(12) ?/* Η Άννα αγόρασε ένα πιο κυριλέ κολιέ *απότι* η Κατερίνα (αγόρασε) ένα *δαχτυλίδι*

(13) Ο Γιάννης επισκέπτεται συνήθως το καλοκαίρι πιο πολλά νησιά *απότι* ο Γιώργος *ορεινά χωριά*

(14) ?/* Η Μαρία έχει πιο ωραία φωνή *απότι* η Άννα (έχει) *πόδια*

(15) ? Η Μαρία έφαγε περισσότερες σοκολάτες *απότι* ο Γιάννης (ήπιε) *τσίπουρα*

⁶ Αναφέρομαι σε παραδείγματα όπως:

(i) Ο Γιάννης πηγαίνει πιο συχνά στο Παρίσι *απότι* οι φίλοι του στα χωριά τους

(ii) Γυμνάζομαι πιο ευχάριστα το πρωί *απότι* το βράδυ.

- (16) Πιο πολλοί προτιμούν να αγοράζουν ένα διαμέρισμα στην πόλη απότι (να αγοράζουν) ένα σπίτι στην εξοχή
 (17) Η Άννα είναι τελικά της υγιεινής διατροφής. Καταναλίσκει κάθε μέρα περισσότερα φρούτα και λαχανικά απότι οι φίλες της τυροπιτάκια και παγωτά.

Παράλληλα έχουν επισημανθεί περιπτώσεις σε δεδομένα με μερική απαλοιφή του αντικειμένου (Corver 1993, 2006: 620-622) στα οποία πολλαπλές φράσεις στο πλαίσιο της ίδιας πρότασης διαβαθμίζονται αναφορικά ή μία προς την άλλη:

- (18) More women ate more sandwiches than men ate bananas (Corver ό.π. 621).

Αντίστοιχα παραδείγματα της ελληνικής όπως το (19) δεν θα με απασχολήσουν εδώ. Οι περιπτώσεις αυτές λόγω της πολλαπλής διαβάθμισης έχουν χαρακτηριστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό περιθωριακές, αγγίζοντας τα όρια της απόρριψης:

- (19) Περισσότερα αγόρια έφαγαν περισσότερα φρούτα απότι κορίτσια έφαγαν παγωτά.

2.2. Μια πρώτη προσέγγιση: ο δείκτης εκφοράς και η δομή της πρότασης

Θα ξεκινήσω από τις *απότι*-συγκριτικές με συγκρίσιμους όρους δύο ξεχωριστά επίθετα που έχουν ήδη απασχολήσει την έρευνα (Χειλά-Μαρκοπούλου 1986):

- (3) Ο Πέτρος είναι εξυπνότερος απ' ό,τι ο Κώστας
 (4) Ο Γιώργος είναι περισσότερο (μάλλον) θορυβώδης παρά επικίνδυνος (ό.π.: 45, 149).

Σύμφωνα με την ανάλυση της Χειλά-Μαρκοπούλου η διαφοροποίηση μεταξύ (3) και (4) ως προς την επιλογή του δείκτη σύγκρισης ανταποκρίνεται στη διάκριση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής σύγκρισης όπως έχει διατυπωθεί από τον McCawley (1976).

Συγκεκριμένα, η μη αποδεκτότητα των *απ' ό,τι*-συγκριτικών με συγκρίσιμους όρους δύο διαφορετικά επίθετα συνδέεται με την ιδιότητα των δύο επιθέτων να δηλώνουν δύο ξεχωριστές ιδιότητες ενός υποκειμένου (ποιοτική σύγκριση), γεγονός που αποκλείει τη χρήση δείκτη όπως ο *απ' ό,τι*, με τον οποίο εκφράζεται σχέση διαβάθμισης των υπό σύγκριση όρων προς ένα κοινό πεδίο αναφοράς, δηλαδή μια κοινή ιδιότητα (ποσοτική σύγκριση).⁷ Αντίθετα, παραδείγματα όπως αυτά γίνονται αποδεκτά με τη χρήση της *παρά*, η οποία ανταποκρίνεται στη συντακτική (παρατακτική), καθώς και τη σημασιολογική σχέση των δύο όρων (αντιθετική).

Η διαπίστωση αυτή ανταποκρίνεται σε παραδείγματα *απότι*-συγκριτικών που δεν γίνονται αποδεκτά όπως το (20):

- (20) *Ο Γιάννης είναι περισσότερο έξυπνος απότι- βλάκας.

Δεν καλύπτουν, εν τούτοις, περιπτώσεις όπως το (21), που σύμφωνα με την εκτίμηση πολλών φυσικών ομιλητών (Σπυρόπουλος, προσωπική επικοινωνία) είναι αποδεκτές παρά το γεγονός ότι τα επίθετα δεν είναι ποσοτικώς μετρήσιμα.

- (21) Ο Γιώργος είναι περισσότερο πονηρός απότι- έξυπνος.

⁷ Για να χρησιμοποιήσω τα λόγια της: «Ενώ στην ποσοτική σύγκριση οι όροι συνδέονται υποτακτικά και εκφράζεται υποχρεωτική αλληλεξάρτηση στη διαβάθμιση της ιδιότητας του ενός από τον άλλον, η ποιοτική χαρακτηρίζεται από την παρατακτική συμπλοκή των συγκρινόμενων μερών και (σημασιολογικά) από τον αντιθετικό, αντιπαρατακτικό τους χαρακτήρα» (ό.π.: 156-157).

Ας δούμε λίγο πιο συστηματικά τη διαπίστωση αυτή, κάνοντας μια γενική αναφορά στην έννοια της σύγκρισης ως διαδικασίας και στους όρους στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται γενικότερα οι συγκριτικές δομές, χωρίς εν τούτοις να αναφερθούμε στο γενικό θέμα της σημασιολογίας της σύγκρισης ή στη σημασιολογική απεικόνιση των συγκριτικών προτάσεων, αντικείμενα που ξεφεύγουν από τους στόχους του άρθρου.⁸ Σύμφωνα με μια άτυπη, αλλά πολύ χαρακτηριστική ανάλυση των παραμέτρων μιας συγκριτικής δομής κατά την Πουλοπούλου (2002: 67), που απηχεί περισσότερο τον γνωσιακό (cognitive) τρόπο προσέγγισης της διαδικασίας «Η διαβαθμιστική σύγκριση προϋποθέτει [...] το αναφορικό πλαίσιο, την έννοια της κίνησης ως διαδρομής σε μία κλίμακα, την απόδοση τιμών ως βασική λειτουργία της σύγκρισης και, τέλος, την αναγνώριση ότι υπάρχει μια οντότητα που δηλώνει την αφετηρία, την αρχή της σύγκρισης».⁹ Οι ανωτέρω πολύ γενικές επισημάνσεις οδηγούν στην εξής διαπίστωση ως προς τις περιπτώσεις συγκριτικών με δύο ξεχωριστά επίθετα: οι *απότι*-συγκριτικές με δύο ξεχωριστά επίθετα δηλωτικά ιδιότητας προς τα οποία διαβαθμίζονται ένα ή δύο ξεχωριστά υποκείμενα γίνονται αποδεκτές, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τα επίθετα και, κατ' επέκταση, οι ιδιότητες που δηλώνουν είναι αισθητές στον φυσικό ομιλητή ως συγκρίσιμα σε σχέση με το υποκείμενο μέγεθος ή τα υποκείμενα μεγέθη.

Με βάση τα ανωτέρω, προτάσεις όπως η (21) δεν γίνονται αποδεκτές όταν τα δύο ξεχωριστά επίθετα αντιμετωπίζονται ως δηλωτικά δύο ξεχωριστών ιδιοτήτων που ως μη μετρήσιμα μεγέθη δεν είναι δυνατόν να διαβαθμιστούν σε σχέση με το υποκείμενο. Αντιθέτως, οι προτάσεις αυτές γίνονται αποδεκτές για όσους τα επίθετα δηλώνουν ιδιότητες προς τις οποίες διαβαθμίζονται το ή τα υποκείμενα, με την ιδιότητα που υπερισχύει να καθορίζει τελικά τον χαρακτηρισμό του υποκειμένου. Έτσι η πρόταση (21) σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή έχει την εξής ερμηνεία:

(21β) «Η πονηρία του Γιώργου είναι μεγαλύτερη από την εξυπνάδα του, με αποτέλεσμα ο Γιώργος να δείχνει περισσότερο πονηρός».

Αφήνοντας τις περιπτώσεις των επιθέτων που φαίνεται να δημιουργούν περισσότερα προβλήματα απ' όσα μπορεί να εκτιμήσει κανείς από την αρχή, ερχόμαστε σε παραδείγματα με δύο ξεχωριστά αντικείμενα ή υποκείμενα που σηματοδοτούν δύο ξεχωριστές οντότητες (13):

(13) Ο Γιάννης επισκέπτεται συνήθως το καλοκαίρι πιο πολλά νησιά απότι ο Γιώργος ορεινά χωριά.

Παρά την ανομοιογένεια που παρουσιάζουν οι περιπτώσεις αυτές ως προς τα επί μέρους χαρακτηριστικά τους (οι διαδικασίες καταλήγουν σε διαφορετικά αποτελέσματα), στοιχεία που ενισχύουν την αποδεκτότητά τους είναι ο ποσοτικός, μετρήσιμος χαρακτήρας των συγκρίσιμων όρων. Έτσι, στο παράδειγμα (13) η σύγκριση είναι επιτυχής εφόσον οι δύο οντότητες προς τις οποίες συγκρίνονται ο *Γιάννης* και ο

⁸ Η σημασιολογία της σύγκρισης έχει απασχολήσει την έρευνα μέσα από ποικίλα θεωρητικά πρότυπα, στο πλαίσιο κυρίως της τυπικής σημασιολογίας (von Stechow 1984, Moltmann 1992, Rullmann 1995, μεταξύ πολλών άλλων). Για περισσότερες αναφορές, προτάσεις ανάλυσης και ερμηνείας βλ. Lechner (2004: 51-57).

⁹ Η έννοια της κλίμακας, η οποία αποτελεί σημείο αναφοράς σε αναλύσεις γνωσιακού τύπου, αναφέρεται στη διαβαθμιστική σχέση μεταξύ α' και β' όρου ως προς τη συμμετοχή τους στην κοινή οντότητα. Η έννοια της αφετηρίας στα ελληνικά παραδείγματα δηλώνεται με την *από*. Βλ. παραδείγματα με γενική συγκριτική -αφαιρετική- στην αρχαία ελληνική (Humbert & Κουρμούλης 1957: 267-270). Για τις χρήσεις της *από* βλ. επίσης Θεοφανοπούλου-Κοντού (2000: 1-40).

Γιώργος (νησιά, ορεινά χωριά) παρά τη διακριτότητά τους αποτελούν μετρήσιμα, συνεπώς συγκρίσιμα μεγέθη, με τη δυνατότητα της διαβάθμισης των δύο υποκειμένων ως προς τον συνολικό αριθμό των περιοχών που επισκέπτονται να είναι εφικτή. Αντίστοιχο παράδειγμα γενικώς αποδεκτής πρότασης είναι το εξής:

(9) Περισσότεροι Σέρβοι επισκέπτονται το καλοκαίρι τα ελληνικά νησιά απότι Έλληνες τις δαλματικές παραλίες.

Στην περίπτωση αυτή οι οντότητες (Σέρβοι, Έλληνες) προς τις οποίες διαβαθμίζονται αντίστοιχα οι όροι (τα ελληνικά νησιά, τις δαλματικές παραλίες) είναι επίσης μετρήσιμα μεγέθη που επιδέχονται σύγκριση. Το ίδιο συμβαίνει με περιπτώσεις όπως (16) και (17).

Αντίθετα, όταν οι οντότητες προς τις οποίες συγκρίνονται τα δύο μέλη δεν αποτελούν μετρήσιμα μεγέθη όπως στις περιπτώσεις (11), (12) ή όταν οι συγκρίσιμοι όροι είναι μεταξύ τους ασύμβατοι, είτε πρόκειται για μετρήσιμα μεγέθη (15), είτε όχι (14), οι προτάσεις γίνονται αποδεκτές με επιφυλάξεις ή δεν γίνονται αποδεκτές. Οι παρατηρήσεις αυτές οδηγούν στις εξής προκαταρκτικές επισημάνσεις:

(i) Περιπτώσεις των *απότι*- προτασιακών συγκριτικών με μερική απαλοιφή του συγκρίσιμου όρου αποκλίνουν εν μέρει από τις βασικές παραμέτρους της σύγκρισης, με τη διαβάθμιση των συγκρινόμενων μελών προς περισσότερες ιδιότητες/οντότητες να οδηγεί σε δομές αποδεκτές και μη αποδεκτές ανάλογα με την υφή και τα χαρακτηριστικά των συγκρίσιμων όρων (μετρήσιμο/μη μετρήσιμο μέγεθος, συμβατότητα/ασυμβατότητα των συγκρίσιμων όρων).

(ii) Η συγκριτική υφή των ανωτέρω προτάσεων όταν πρόκειται για μερική απαλοιφή αντικειμένου καθορίζεται σε ένα πρώτο επίπεδο από τη σχέση εξάρτησης που επισημαίνεται μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης πρότασης, αλλά και από την υφή του δείκτη εκφοράς που σηματοδοτεί την αναφορική ανάγνωση της δομής.

(iii) Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, οι *απότι*-συγκριτικές με μερική απαλοιφή αντικειμένου αντιστοιχούν σε ένα πρώτο επίπεδο ανάλυσης στις *απ' ό,τι*-δομές απαλοιφής, εκείνες δηλαδή στις οποίες ελλείπει ο β' όρος. Θα μπορούσαμε λοιπόν από μια πρώτη εκτίμηση να υποθέσουμε ότι πρόκειται για τις δύο μορφές των συγκριτικών που έχουν διαπιστωθεί διαγλωσσικά: τις *Δομές Απαλοιφής* και τις *Δομές μερικής Απαλοιφής Συγκριτικού*.

Το ερώτημα όμως που τίθεται, στη συνέχεια, είναι αν και σε ποιο βαθμό υπάρχει για τα ελληνικά δεδομένα πλήρης αντιστοιχία μεταξύ των δύο σχημάτων ως προς την παραγωγή, αλλά και τη σημασία. Με άλλα λόγια, αν τα ελληνικά δεδομένα απηχούν το «καθιερωμένο» πρότυπο ανάλυσης των συγκριτικών (Bresnan 1973, 1975, Chomsky 1977, Izvorskii 1995, Kennedy & Merchant 2000), κατά το οποίο και τα δύο σχήματα των προτασιακών συγκριτικών ανάγονται σε κοινό σχήμα και παράγονται με κοινούς κανόνες («ενοποιητική θεωρία») ή αν απηχούν δύο διαφορετικά σχήματα («μη ενοποιητική θεωρία»).

Θα περιοριστώ στην ανάλυση περιπτώσεων όπως των προτάσεων (9), (10), (13) και (17), όπου οι συγκρίσιμοι όροι συνιστούν συγκρίσιμα μεγέθη. Παραδείγματα όπως τα (11), (12) και (14) με μη συγκρίσιμα αντικείμενα δεν θα με απασχολήσουν.

3. Παραγωγή

3.1. Ο δείκτης εκφοράς

Σύμφωνα με την ανάλυση των *απ' ό,τι*-συγκριτικών με απαλοιφή του β' όρου (Θεοφανοπούλου-Κοντού 2014) η λειτουργία του *ό,τι* και, κατ' επέκταση, η ανάγνωσή του είναι διττή: αναφορική και «*παρά*». Παραθέτω ενδεικτικό παράδειγμα:

(22) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο *απ' ό,τι* οι φίλοι του [το *ό,τι* αναφορικό «από αυτό που» και *παρά* «παρά οι φίλοι του»].

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ανάλυση, το *ό,τι* στην πρώτη περίπτωση παράγεται στην συγκριτική πρόταση σε θέση αντικειμένου, από όπου μετακινείται στην αρχή της πρότασης σε θέση προσδιοριστή της Φράσης Συμπληρωματικού Δείκτη (ΦΣΔ), κατά το πρότυπο των αναφορικών, με τις προτάσεις να χαρακτηρίζονται ως αναφορικές συγκριτικές.

Η δεύτερη ανάγνωσή του, κυρίως σε δομές ελλειπτικού χαρακτήρα, ως «*παρά*» συνδέεται με την εξέλιξη της αναφορικής αντωνυμίας σε απροσδιόριστο αναφορικό μόριο, ένα είδος τελεστή (operator) στο πεδίο της Φράσης Βαθμού (Degree Phrase),¹⁰ αντίστοιχο με εκείνον που κατά την ανάλυση του Chomsky (1977) χαρακτηρίζει την παραγωγή των συγκριτικών προτάσεων.

Επαναλαμβάνω το παράδειγμα, με δομική αναπαράσταση μόνο του τμήματος της συγκριτικής:

(22β) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο [Προθφ *απ'* [ΦΣΔ *ό,τι* e-*ούζο*] [ΦρΧρόν οι φίλοι του] [ΦΑ *Α*] [ΟΦ *ο*] [ΦρΒαθμ *ό,τι*] [Προσφ *e*] [Ο *ούζο*]]

Με τα ΦΑ και ΦρΒαθμ. δηλώνονται αντίστοιχα η Φράση Άρθρου (DP) και η Φράση Βαθμού. Με το *e* δηλώνεται το κενό ποσοτικό («*πολύ*»), που προσδιορίζει επιθετικά τον κοινό συγκρίσιμο όρο *ούζο*, ενώ με τη διακριτή διαγραφή δηλώνονται τα αντίγραφα του β' όρου που παράγονται με τις διαδοχικές μετακινήσεις του από την αρχική θέση μέχρι τη θέση προσδιοριστή της ΦΣΔ ενώ στη συνέχεια διαγράφονται.¹¹ Το ρήμα της συγκριτικής *ήπιαν* ελλείπει προαιρετικά.

Το *ό,τι* από τη θέση του στη Φράση Βαθμού, μετακινούμενο συντακτικά κατά το πρότυπο μετακίνησης *wh*-φράσεων/λέξεων της ελληνικής, συμπαρασύρει την ΟΦ – κατά κυριολεξία τη Φράση Άρθρου (ΦΑ) με την οποία συγχωνεύεται η ΟΦ – σε θέση προσδιοριστή της συγκριτικής. Στη θέση αυτή απαλείφεται η ΟΦ λόγω δομικής αντιστοιχίας/παραλληλισμού με τον *α'* όρο,¹² ενώ παραμένει το *ό,τι*.

Ερχόμαστε τώρα στις δομές μερικής απαλοιφής αντικειμένου, για τις οποίες δεν φαίνεται να ισχύουν οι ανωτέρω προσεγγίσεις. Αναφέρομαι στην πρόταση (7) που επαναλαμβάνεται εδώ ως (23):

¹⁰ Το *ό,τι* έχει χαρακτηριστεί ως φωνολογική πραγμάτωση του κενού *wh*-τελεστή που χαρακτηρίζει τις αντίστοιχες προτάσεις της αγγλικής. Παρουσία φωνολογικού *wh*-τελεστή απαντά επίσης σε παραδείγματα όπως: *John is taller than what Mary is* (Chomsky 1977: 87).

¹¹ Σύμφωνα με τη θεωρία των αντιγράφων (θεωρία αντιγράφων μετακίνησης, copy theory of movement), η οποία αναπτύσσεται στο πλαίσιο του Μινιμαλιστικού Προγράμματος (Chomsky 1995 κ.εξ.), η μετακίνηση ενός συντακτικού αντικειμένου συνίσταται στη διαδοχική αντιγραφή του στον φραστικό δείκτη, με τα διεπίπεδα Λογική Δομή (ΛΔ) και Φωνητική Δομή (ΦΔ) να αποφασίζουν βάσει κριτηρίων και αρχών ποιο από τα αντίγραφα θα προφερθεί και θα ερμηνευθεί.

¹² Οι όροι *δομική αντιστοιχία* και *παραλληλισμός* σε δεδομένα έλλειψης οφείλονται στο γεγονός ότι δεν πρόκειται σε πολλές περιπτώσεις για πλήρη, αλλά για μερική ταύτιση των δύο δομικών σχημάτων. Η διαφοροποίηση έχει χαρακτηριστεί ως *αλλαγή μέσου* (vehicle change) από τους Fiengo & May (1994).

(23) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο απ' ό,τι οι φίλοι του τσίπουρο.

Κατ' αρχάς το *ό,τι* δεν μπορεί να λειτουργήσει ως αντικείμενο, εφόσον η δυνατότητα παρόμοιας λειτουργίας του ακυρώνεται από την παρουσία δεύτερου συγκρίσιμου όρου (ΟΦ-αντικείμενο) που επιτελεί τη λειτουργία αυτή. Αντίστοιχες δυσκολίες παρουσιάζει η υιοθέτηση της ανάλυσης κατά την οποία το *ό,τι* ως απροσδιόριστο αναφορικό μόριο μετακινείται σε θέση προσδιοριστή της ΦΣΔ, από την αρχική του θέση στη Φράση Βαθμού, συμπαρασύροντας τον δεύτερο συγκρίσιμο όρο:

(23α) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο [ΠροΦΦ απ' [ΦΣΔ ό,τι [ΦρΧρόν οι φίλοι του {ΦΑ
Α{ΟΦ {ΦρΒαθμ ό,τι {Ησοσε e} {Ο: τσίπουρο}]]]

Και τούτο διότι:

(α) Η μετακίνησή του από τη Φράση Βαθμού προσκρούει στον όρο της προσέγκυσης (pied-piping), τον οποίο υιοθετήσαμε κατά την ανάλυση αντίστοιχων περιπτώσεων στις δομές απαλοιφής συγκριτικού. Είναι επίσης γεγονός ότι μια πιθανή προσέγκυση του συγκρίσιμου όρου θα οδηγούσε, ως μη όφειλε, σε δομές αντιγραμματικές (*Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο απ' ό,τι τσίπουρο (ήπια) οι φίλοι του). Παράλληλα η μετακίνησή του χωρίς προσέγκυση της ΟΦ θα προσέκρουε στον *Περιορισμό Μετακίνησης από Αριστερά* (Ross 1967), εφόσον και πάλι θα παρέμενε πίσω η συγκρίσιμη ΟΦ.¹³

(β) Η δυνατότητα μετακίνησης στο επίπεδο της Λογικής Δομής (covert movement), άποψη που έχει διατυπωθεί από τον Kennedy (2002: 556) για τον κενό τελεστή ώστε να ακυρώνονται τα αποτελέσματα του *Περιορισμού Μετακίνησης από Αριστερά*, δεν μπορεί να ισχύσει για την περίπτωση του *ό,τι* εφόσον πρόκειται για φανερή μετακίνηση του αναφορικού σε θέση (overt movement) που λειτουργεί σε συντακτικό επίπεδο, κατά το πρότυπο των *wh*-λέξεων/φράσεων της ελληνικής.

Στοιχεία όπως τα παραπάνω οδηγούν στην ανάγκη διαφοροποίησης των δομών μερικής απαλοιφής συγκριτικού από τις δομές απαλοιφής ως προς τη θέση και τη λειτουργία του *ό,τι*, γεγονός που έχει γενικότερη συνέπεια ως προς τη διαφοροποίηση της αρχιτεκτονικής του πεδίου του β' όρου, αλλά και ως προς την εκφορά της συγκριτικής και τη σχέση της με την κυρία. Με βάση τις ανωτέρω επισημάνσεις δέχομαι ότι το *ό,τι* στις δομές αυτές δεν αποτελεί αυτόνομο συστατικό του β' όρου (αντικείμενο ή φωνητική πραγμάτωση κενού αναφορικού τελεστή κατά το πρότυπο ανάλυσης των αντίστοιχων δομών απαλοιφής). Αντίθετα, θεωρώ πιθανότερο να δεχτώ ότι μαζί με τον προθετικό τύπο (*απ'*) αποτελούν μια ενότητα, μερικώς ή πλήρως λεξικοποιημένη (*απότι*), η οποία επανακατηγοριοποιείται και λειτουργεί ως Συμπληρωματικός Δείκτης (ΣΔ).

Η προσέγγιση αυτή ενισχύεται από την υφή του *απότι* ως αποτέλεσμα της βαθμιαίας απώλειας των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών των συστατικών του και της σημασιολογικής αυτονομίας τους (επικράτηση της σημασίας «σε σύγκριση με»). Αναφέρομαι συγκεκριμένα στην απώλεια της προθετικής υφής της *από* (σύνταξη με αιτιατική, δήλωση πολλαπλών σημασιών) και στην απο-αντωνυμικοποίηση του *ό,τι* με την απώλεια των ονοματικών του χαρακτηριστικών, με περαιτέρω συνέπεια τη βαθμιαία απώλεια της λεξικής αυτονομίας του στη συγκεκριμένη ενότητα..

¹³ Αντίστοιχα προβλήματα δημιουργούνται σε δεδομένα όπως (9) και (10) στα οποία ο *α'* όρος λειτουργεί ως υποκείμενο. Η μετακίνηση του *ό,τι*, νοούμενου ως προσδιοριστικού του *πολλοί Έλληνες* και *πολλοί οικολόγοι* στις αντίστοιχες προτάσεις, θα προσέκρουε και πάλι στην αρχή της προσέγκυσης, εφόσον τα προσδιοριζόμενα συστατικά θα έμεναν πίσω.

Στοιχείο που ενισχύει επί πλέον την από-αντωνυμικοποίηση του *ό,τι* είναι η ομοηχία του με τον σύνδεσμο *ότι* με τον οποίο υπάρχει επίσης σύγχυση γραφής. Αναφέρω ιδιαίτερα τα σύνθετα *παρότι* και *μολονότι*, τα οποία παρά τη διαφορά σημασίας παρουσιάζουν μορφική αντιστοιχία. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι υπέρ της ανάλυσης αυτής συνηγορούν περιπτώσεις λεξικοποίησης της ελληνικής, όπως παραδείγματα σύνθετων προθέσεων *εξαιτίας* (έκ/έξ + ΟΦ), *υπόψη* (υπό + ΟΦ), *ίσαμε*, αλλά και προθέσεων + ονοματικό προτασιακό συμπλήρωμα όπως *αφού* (ἀπό + οὐ), *ενώ* (έν + ῶ), που εξελίσσονται σε συνδεσμικούς τύπους (βλ. επίσης Θεοφανοπούλου-Κοντού 1995: 238).

Περαιτέρω συνέπεια, τέλος, της επανακατηγοριοποίησης του *απότι* σε ΣΔ αποτελεί η δομική επανακατηγοριοποίηση¹⁴ της συγκριτικής από συμπλήρωμα πρόθεσης σε πρόταση συνδεσμική (*απότι*-XP). Έτσι, στην πρόταση (23) η δομή της συγκριτικής παίρνει την εξής μορφή:

(23β) Ο Γιάννης ήπια περισσότερο ούζο [*απότι*-XP *απότι* [*Φρ*Χρόν (ήπια) οι φίλοι του *ε* τσίπουρο]].

Παραμένει, εν τούτοις, προς εξέταση η διαμόρφωση της σχέσης μεταξύ των δύο προτάσεων, αντικείμενο που θα μας απασχολήσει στην επόμενη ενότητα.

3.2. Ο φραστικός δείκτης

Οι συγκριτικές προτάσεις, με αφετηρία την ανάλυση των Bresnan (1973, 1975) και Chomsky (1977) έχουν γενικώς χαρακτηριστεί ως δομές καθ' υπόταξη, όπως οι αναφορικές, γεγονός που προκύπτει από τη σχέση εξάρτησης της δεύτερης πρότασης (συγκριτικής) από την πρώτη (κυρία), αλλά και από τον κοινό τρόπο παραγωγής. Υπέρ της άποψης αυτής συνηγορεί επίσης ο δείκτης σύγκρισης/εκφοράς ο οποίος σε ορισμένες γλώσσες είναι αντίστοιχος με τον αναφορικό (ελλην. *απ' όσος*, *απ' ό,τι*, γαλλ. *que*, ιταλ. *quanti*, *quanto*). Σύμφωνα με το ανωτέρω πρότυπο ανάλυσης, η συγκριτική πρόταση είτε επιλέγεται από το μόρφημα σύγκρισης (-*er*), η προβολή του οποίου συγχωνεύεται διαδοχικά με τη Φράση Ποσού (Quantifier Phrase) και την προβολή (Επιθετική Φράση, ΟΦ) της αντίστοιχης κατηγορίας, Επίθετο, Όνομα (Bresnan 1973: 338-339, Χειλά-Μαρκοπούλου 1986: 75-80), είτε συγχωνεύεται ως προσάρτημα στη Φράση Βαθμού (Kennedy & Merchant 2000: 102). Και στη μία περίπτωση και στην άλλη η συγκριτική μετατοπίζεται και προσαρτάται στη δεξιά περιφέρεια.¹⁵

Αναλύσεις όπως οι παραπάνω έχουν αμφισβητηθεί (Donati 1997, Lechner 1999, 2004: 25-29), τόσο σε επίπεδο θεωρητικό όσο και περιγραφικό. Ειδικότερα επισημαίνεται η περιγραφική τους ανεπάρκεια, κυρίως στην αντιμετώπιση της μετατόπισης/εκτόπισης (*extraposition*), η οποία καθίσταται έτσι υποχρεωτική, γεγονός που δεν συμβιβάζεται με τον προαιρετικό της χαρακτήρα.¹⁶

¹⁴ Η προτεινόμενη άποψη ως προς την επανακατηγοριοποίηση του δείκτη εκφοράς και, κατ' επέκταση, της αντίστοιχης πρότασης ακολουθεί παλαιότερα πρότυπα ανάλυσης. Βλ. αντίστοιχη πρόταση στους Robert & Roussou (2003: 121) σχετικά με την εξέλιξη του *όπου* σε *που*. Για νεότερες απόψεις επανακατηγοριοποίησης κατόπιν μετακίνησης βλ. Donati & Cecchetto (2011).

¹⁵ Και στις δύο περιπτώσεις η εκτόπιση της συγκριτικής από την αρχική της θέση είναι υποχρεωτική. Ως συμπλήρωμα του συγκριτικού μορφήματος, δεν επιτρέπει τη συγχώνευση του συγκριτικού με το ποσοτικό, κατά το σχήμα ([_{DegP} -*er* CP [_{QP} *many*] [_{NP} N]], Bresnan 1973: 338-339). Ως προσάρτημα, διασπά την ενότητα συγκριτικού επιθέτου με το ουσιαστικό το οποίο προσδιορίζει ([_{NP} [_{DegP} [_{Deg'} -*er* Adj [_{Deg'} CP][_{NP} N]], Kennedy & Merchant 2000: 102).

¹⁶ Η υποχρεωτική εκτόπιση στα δεξιά στις συγκριτικές, η οποία στηρίζεται κυρίως στα εμπειρικά δεδομένα, είναι όντως προβληματική στο πλαίσιο της θεωρίας. Θα μπορούσε ίσως να δικαιολογηθεί ως

Παράλληλα έχει αμφισβητηθεί ως ένα βαθμό ο καθ' υπόταξη χαρακτήρας των συγκριτικών, κυρίως στην περίπτωση των δομών μερικής απαλοιφής συγκριτικού. Αναφέρομαι στις επιφυλάξεις του Corver (1993, 2006: 605-607, 620-626) ως προς την παραγωγή τους με *wh*-μετακίνηση σε γλώσσες όπως η γερμανική και ολλανδική, ενώ παράλληλα προτείνεται η κατά παράταξη δόμηση των δύο προτάσεων. Αντίστοιχες είναι οι επισημάνσεις του Lechner (2004: 185-190) για το σύνολο των συγκριτικών.

Διαπιστώσεις όπως οι παραπάνω έχουν οδηγήσει στην επανεξέταση της δομικής σχέσης μεταξύ κυρίας και συγκριτικής, κυρίως στις δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς το θέμα αυτό παρουσιάζει η επιχειρηματολογία του Lechner. Με αφετηρία την κοινή συμπεριφορά μεταξύ συγκριτικών προτάσεων και δομών κατά παράταξη (συμπλεκτικές, αντιθετικές) στη γερμανική και αγγλική ως προς τη λειτουργία διαδικασιών όπως η *Έλλειψη Φράσης Χρόνου* (Gapping),¹⁷ η *Ανύψωση του δεξιού κόμβου* (Right Node Raising, βραχ. RNR) και η *Εξωπροτασιακή μετακίνηση* (Across-The-Board-movement, βραχ. ATB-movement) υποστηρίζει τα εξής:

(i) Οι συγκριτικές προτάσεις, αρχικά δομές καθ' υπόταξη, μετατοπίζονται στα δεξιά, προσαρτώμενες «δευτερογενώς» σε σχέση οιονεί κατά παράταξη με την κυρία (Lechner 2001: 689-690, 2004: 190).

(ii) Η προσάρτηση («ανύψωση») γίνεται κατά το πρότυπο δομών όπως οι αναφορικές (*than*-XP) και όχι κατά το σχήμα των γνήσιων παρατακτικών (Boolean Phrase, BP). Η επιλεγόμενη θέση είναι ο κόμβος που «περιλαμβάνει μια πλήρη θεματική πρόταση» (2001: 689) ή ο κόμβος που «κυριαρχεί στη θεματική δομή της πρότασης, δηλαδή ΡΦ και άνω» (2004: 162). Κόμβοι που θα μπορούσαν να κυριαρχούν στη θεματική δομή της πρότασης είναι, κατ' αυτόν, με διάταξη από τον χαμηλότερο στον υψηλότερο οι VP, AspP, TP (IP).

(iii) Η ερμηνεία της πρότασης στο σημασιολογικό επίπεδο συνεπάγεται την υποχρεωτική επαναφορά της εκτοπισμένης πρότασης στην αρχική της θέση με αποτέλεσμα η σημασιολογική ερμηνεία της να απηχεί τον καθ' υπόταξη χαρακτήρα της.¹⁸

Ακολουθώντας την επιχειρηματολογία του Lechner, που ανταποκρίνεται, κατά τη γνώμη μου, στα δεδομένα ανάλυσης των δομών μερικής απαλοιφής, που, όπως διαπιστώθηκε, αποκλίνουν από τις αντίστοιχες δομές απαλοιφής συγκριτικού τόσο σε συντακτικό όσο και σε σημασιολογικό επίπεδο, υιοθετώ για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις το προτεινόμενο σχήμα προσάρτησης. Συγκεκριμένα, δέχομαι ότι η μετατόπιση των *απότι*-XP από την αρχική τους θέση (θέση συμπληρώματος του συγκριτικού μορφήματος) έχει τη μορφή προσάρτησης στα δεξιά και ειδικότερα στη Φράση Χρόνου.¹⁹ Κριτήρια που οδηγούν προς την κατεύθυνση αυτή είναι τα εξής:

(α) Ο μειωμένος βαθμός στην καθ' υπόταξη σχέση των δύο προτάσεων με επίδοση του συνδεσμικού χαρακτήρα της συγκριτικής, γεγονός που αποδίδεται στη

αποτέλεσμα επικράτησης της τάσης στη γλώσσα να αποφεύγονται δομές με εγκιβωτισμό που δημιουργούν ασάφεια σε επίπεδο αντίληψης, δηλαδή επεξεργασίας (processing) στην παραγωγή και κατανόηση. Το θέμα πάντως της εκτόπισης χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

¹⁷ Ο όρος *Gapping* (vs. VP-ellipsis, *έλλειψη ΡΦ*) στο πλαίσιο ανάλυσης των παρατακτικών δομών αφορά κυρίως σε έλλειψη της υψηλότερα ευρισκόμενης ρηματικής κατηγορίας στη δεύτερη πρόταση (Φράσης Κλίσης/Φράσης Χρόνου).

¹⁸ Για τη σημασιολογική ανάλυση των προτάσεων και την σχετική επιχειρηματολογία του βλ. Lechner (2001: 689-691, 2004: 51-57), όπου και περαιτέρω αναφορές.

¹⁹ Επιλέγεται η Φράση Χρόνου (η υψηλότερα ευρισκόμενη ρηματική κατηγορία) ως θέση προσάρτησης της δεύτερης πρότασης με κριτήριο τον παραλληλισμό των αντίστοιχων όρων μεταξύ των δύο προτάσεων, σε δομές κυρίως έλλειψης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έλλειψη Φράσης Ρήματος (VP-ellipsis) με διατήρηση της φράσης Χρόνου δεν ισχύει στην ελληνική.

λεξικοποίηση του δείκτη εκφοράς (*απότι*), για όσους τουλάχιστο η ανάγνωση αυτή είναι δυνατή, και στην επανακατηγοριοποίησή του σε ΣΔ. Το στοιχείο αυτό καθιστά σε μεγάλο βαθμό απροσδιόριστη τη σχέση αναφοράς μεταξύ των δύο προτάσεων (*περισσότερο ... απότι*), οδηγώντας σε αντίστοιχη μείωση της καθ' υπόταξη σχέσης της δεύτερης από την πρώτη. Ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης μεταξύ των δύο προτάσεων ενισχύεται περαιτέρω από την παρουσία της δεύτερης ΟΦ, η οποία ακυρώνει τη δυνατότητα λειτουργίας του *ό,τι* ως αναφορικής αντωνυμίας.

(β) Ένα δεύτερο στοιχείο που ενισχύει την οιονεί κατά παράταξη δόμηση των δύο προτάσεων είναι ο παραλληλισμός και η μεταξύ τους ισομορφική σχέση ως προς την ιεραρχική δόμηση των συστατικών τους, όπως προκύπτει από παραδείγματα μη ελλειπτικών και κυρίως ελλειπτικών προτάσεων όπως τα (9), (10), (13) και (17).

(γ) Ένα τρίτο στοιχείο ενισχυτικό επίσης της κατά παράταξη δόμησης είναι η αντιθετική σχέση μεταξύ των δύο προτάσεων. Θετικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή παίζει η παρουσία δύο ΟΦ δηλωτικών δύο ξεχωριστών οντοτήτων, που έχει ως αποτέλεσμα την παράλληλη ανάπτυξη αντιθετικής σχέσης μεταξύ τους.

Θα ήθελα κλείνοντας την ενότητα αυτή να αναφέρω συμπληρωματικά το εξής. Δεν χρησιμοποίησα ως πρόσθετο κριτήριο για την κατά παράταξη σχέση κυρίας και συγκριτικής τις διαδικασίες τις οποίες εφάρμοσε ο Lechner κατά την ανάλυση αντίστοιχων προτάσεων αγγλικής και γερμανικής. Μια τέτοια εφαρμογή θα απαιτούσε γενικότερη θεώρηση των επί μέρους περιπτώσεων και της λειτουργίας τους σε σχέση με τα ελληνικά δεδομένα (επίπεδο λειτουργίας, δομικά σχήματα στα οποία εφαρμόζονται), θέμα το οποίο ξεφεύγει από τους περιορισμένους στόχους του άρθρου. Από μια πρώτη εκτίμηση, εν τούτοις, δεδομένων μερικής απαλοιφής συγκριτικού με *Έλλειψη Φράσης Χρόνου* η δυνατότητα λειτουργίας της ανωτέρω διαδικασίας σύμφωνα με τους όρους²⁰ που έχουν επισημανθεί φαίνεται να είναι αρκετά πιθανή, γεγονός που ενισχύει την προτεινόμενη συσχέτιση συγκριτικών μερικής απαλοιφής με τις δομές κατά παράταξη.²¹ Ως προς την ισχύ των άλλων διαδικασιών, το θέμα παραμένει ανοικτό.

Αν η προτεινόμενη ανάλυση είναι στη σωστή κατεύθυνση, οι ανωτέρω διαπιστώσεις οδηγούν συμπερασματικά στα εξής ως προς την παραγωγή των συγκριτικών μερικής απαλοιφής συγκριτικού.

(α) Οι *απότι*-συγκριτικές, παρά την επιφανειακή τους ομοιότητα με τις αντίστοιχες δομές απαλοιφής συγκριτικού, διαφοροποιούνται από αυτές σε επίπεδο σύνταξης και σημασίας. Η διάκριση μεταξύ των συγκριτικών απαλοιφής και μερικής απαλοιφής του συγκριτικού στο συντακτικό επίπεδο αφορά στην αρχιτεκτονική του δείκτη εκφοράς (*απ' ό,τι* vs. *απότι*) και, κατ' επέκταση, στον τρόπο με τον οποίο νοείται η σχέση μεταξύ των δύο προτάσεων (σχέση καθ' υπόταξη με το *ό,τι* αναφορικό vs. σχέση οιονεί κατά παράταξη αντιστοίχως, με το *απότι* σε λειτουργία ΣΔ). Στο

²⁰ Αναφέρομαι σε εσωτερικούς όρους (internal conditions) και ειδικά στον ισομορφισμό (Lechner 2001: 691, 2004: 120-122), κατά τον οποίο το ελλείπον συστατικό (Gap) και το συστατικό στο οποίο αναφέρεται πρέπει να είναι εγκιβωτισμένα στο ίδιο επίπεδο (depth) και στην τοπικότητα (2001: 693), σύμφωνα με την οποία το ελλείπον συστατικό πρέπει να περιέχει το υψηλότερα ευρισκόμενο ρήμα της πρότασής του. Παραθέτω ενδεικτικά παραδείγματα συγκριτικών τα οποία φαίνεται να ανταποκρίνονται στους παραπάνω όρους:

- (i) Περισσότεροι Σέρβοι αποφάσισαν να επισκεφθούν τα ελληνικά νησιά απότι Έλληνες αποφάσισαν να επισκεφθούν τις Δαλματικές παραλίες
- (ii) *Περισσότεροι Σέρβοι αποφάσισαν να επισκεφθούν τα ελληνικά νησιά απότι Έλληνες αποφάσισαν να επισκεφθούν τις Δαλματικές παραλίες.

²¹ Αντίστοιχη, εντούτοις, έλλειψη σε συγκριτικές αναφορικές (*απ' όσος*-συγκριτικές) δημιουργεί ερωτηματικά ως προς την ισχύ του κριτηρίου αυτού ως κριτηρίου δόμησης κατά παράταξη), όπως επισημάνθηκε πιο πάνω.

σημασιολογικό επίπεδο επιδίδει παράλληλα η αντιθετική σημασία στις δομές μερικής απαλοιφής.

(β) Παρά τη δυνατότητα ανάλυσης του *απότι* σε μια ενότητα και τον «μειωμένο» συγκριτικό χαρακτήρα των δύο προτάσεων, οι δομές μερικής απαλοιφής συνιστούν δευτερογενώς δομές κατά παράταξη. Και αυτό εφόσον το *απότι* σε συνδυασμό με το συγκριτικό μόρφημα (*πιο/περισσότερο*) σηματοδοτεί σχέση διαβάθμισης των δύο παραβαλλόμενων όρων ως προς τη συμμετοχή τους σε δύο ξεχωριστές οντότητες. Έτσι, ο έστω και μειωμένος βαθμός εξάρτησης της *απότι*-XP πρότασης από την πρώτη ακυρώνει τη δυνατότητα μιας αρχικής κατά παράταξη δόμησης των δύο προτάσεων.

(γ) Τα χαρακτηριστικά, τέλος, δομής (παραλληλισμός/ισομορφία ως προς τα συστατικά των δύο προτάσεων, έλλειψη) και σημασίας (επίδοση της αντιθετικής σημασίας, κυρίως με τη μη απαλοιφή του συγκρίσιμου β' όρου) οδηγούν στη σύγκλιση μεταξύ των *απότι*-συγκριτικών και των *παρά*-συγκριτικών, που έχουν αναλυθεί ως δομές κατά παράταξη (Χειλά-Μαρκοπούλου 1986: 138-158):

(9) Περισσότεροι Σέρβοι επισκέπτονται το καλοκαίρι τα ελληνικά νησιά απότι Έλληνες τις δαλματικές παραλίες

(24) Περισσότεροι Σέρβοι επισκέπτονται το καλοκαίρι τα ελληνικά νησιά παρά Έλληνες τις δαλματικές παραλίες.

Το ερώτημα όμως το οποίο τίθεται εν προκειμένω είναι η υφή της σχέσης μεταξύ των δύο σχημάτων. Πρόκειται για ελεύθερα εναλλασσόμενα σχήματα ή η εναλλαγή τους γίνεται υπό προϋποθέσεις; Και, αν ναι, ποιοι τελικά είναι οι όροι που την καθορίζουν;

4. Οι *απότι*- και *παρά*- συγκριτικές: Συγκλίσεις και αποκλίσεις

4.1. Οι *απότι*-συγκριτικές: Η περίπτωση των ελλειπτικών

Όπως προκύπτει από τις διαγλωσσικές αναλύσεις των συγκριτικών, τόσο οι δομές απαλοιφής όσο και οι δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού απαντούν σε δύο τύπους: στην πλήρη, μη ελλειπτική, και στην ελλειπτική ή συντετμημένη μορφή, στην οποία απουσιάζει σταθερά η Φράση Χρόνου, με τη σχέση μεταξύ των δύο προτάσεων να είναι κατά τα άλλα κοινή:

(16) Πιο πολλοί προτιμούν να αγοράζουν ένα διαμέρισμα στην πόλη απότι (να αγοράζουν) ένα σπίτι στην εξοχή

(25) Η σελήνη διαθέτει περισσότερο νερό απ' ό,τι (διαθέτει) ο Άρης.

Η σύντηξη των συγκριτικών έχει απασχολήσει την έρευνα από διάφορες οπτικές (σημασιολογική, πραγματολογική, συντακτική), αλλά και διάφορα πρότυπα ανάλυσης. Σύμφωνα με τη συντακτική προσέγγιση, και ειδικότερα της γενετικής θεωρίας, η σύντηξη των συγκριτικών υπάγεται στο γενικό φαινόμενο της έλλειψης.²² Ο μηχανισμός με τον οποίο ενεργοποιείται η έλλειψη στα ανωτέρω σχήματα στηρίζεται, σύμφωνα με πρόταση του Merchant (2001) που έχει γίνει σε μεγάλο βαθμό αποδεκτή, στην ύπαρξη χαρακτηριστικού *E* στην κεφαλή ορισμένων κατηγοριών (C, T, V ή ν),²³ το οποίο δίνει τις κατάλληλες εντολές στα διεπίπεδα ΦΔ και ΛΔ.

²² Αναφορές παλαιότερες και νεότερες βλ. στους Kennedy & Merchant (2000: 116-119). Για μια γενική επισκόπηση, βλ. Aelbrecht (2010), μεταξύ πολλών άλλων.

²³ Κατά τον Bošković (2014), αντιθέτως, ο οποίος συνδυάζει την έλλειψη με τη θεωρία των φάσεων, κατηγορίες που απαλείφονται είναι αυτές που αποτελούν φάση καθώς και τα συμπληρώματά τους. Το *E* δίνει τις κατάλληλες εντολές στα διεπίπεδα ΦΔ και ΛΔ. Στη μεν πρώτη (ΦΔ) για απαλοιφή της

Χαρακτηριστικό των ελλειπτικών δομών είναι η παράλληλη επιβίωση ενός ή περισσότερων συστατικών (remnant), που έχει αναλυθεί ως αποτέλεσμα της μετακίνησής τους έξω από τα όρια της κατηγορίας που απαλείφεται, με παράλληλη συγχώνευση στα δεξιά ως προσαρτημάτων, κατά το πρότυπο μετατόπισης της αναφορικής φράσης (Heavy Noun Phrase Shift, Jayaseelan 1990, Kennedy & Merchant 2000: 134-140) ή στα αριστερά, κατά την πιο καθιερωμένη άποψη, σε θέση προσδιοριστή Φράσης Εστίας (Focus Phrase, Merchant 2009). Αποτέλεσμα της συγχώνευσης αυτής είναι η διεύρυνση των ορίων της κατηγορίας που πρόκειται να απαλειφθεί, γεγονός που επιτρέπει στο μετακινούμενο συστατικό να αποφύγει την απαλοιφή.

Με βάση τα ανωτέρω, συγκριτικές προτάσεις μερικής απαλοιφής όπως το παράδειγμα (26) μπορούν να αναλυθούν ως εξής (παραθέτω τη δομή της συγκριτικής παραλείποντας τις λεπτομέρειες):²⁴

- (26) Η Άννα φτιάχνει καλύτερο σουφλέ απότι η μητέρα της τυροπιτάκια
 (26)β Η Άννα φτιάχνει καλύτερο σουφλέ [_{απότι}-XP απότι [_{FP} η μητέρα της_i
 [_{FP} τυροπιτάκια_j <[_{Φρ}Χρόν η μητέρα της_i φτιάχνει e τυροπιτάκια_j>]]].

Το στοιχείο *E* στην κεφαλή της Φράσης Χρόνου όπου έχει μετακινηθεί το *φτιάχνει* σηματοδοτεί την κατηγορία που θα απαλειφθεί (< >), ενώ το υποκείμενο (*η μητέρα της*) και το αντικείμενο (*τυροπιτάκια*) μετακινούνται προ της απαλοιφής και συγχωνεύονται αντίστοιχα με τις λειτουργικές κατηγορίες (FP). Η ερμηνεία της πρότασης στα επίπεδα της ΛΔ και ΦΔ καθορίζεται με αντίστοιχους κανόνες.

Η παραγωγή των συντετμημένων συγκριτικών διαγλωσσικά παρουσιάζει επί μέρους προβλήματα και ερμηνείες που δεν θα με απασχολήσουν εδώ.²⁵ Θεωρώ, εν τούτοις, σκόπιμο να εστιάσω σε δύο σημεία σχετικά με τα ελληνικά δεδομένα. Το πρώτο έχει σχέση με τη διαπίστωση, διαγλωσσικά, ότι οι ελλειπτικές προτάσεις γίνονται από τους φυσικούς ομιλητές πιο αποδεκτές από τις μη ελλειπτικές. Και το ερώτημα είναι αν και σε ποιο βαθμό ισχύει η διαπίστωση αυτή και στα ελληνικά. Το δεύτερο αναφέρεται στη σημασία που έχουν οι ελλειπτικές δομές, κυρίως στις περιπτώσεις των συγκριτικών μερικής απαλοιφής, στο πλαίσιο του συστήματος των συγκριτικών.

Ως προς το πρώτο θέμα, η μεγαλύτερη αποδεκτότητα των ελλειπτικών συγκριτικών έναντι των μη ελλειπτικών φαίνεται να συνδέεται με τη βασική ιδιότητα της έλλειψης να αποτελεί μηχανισμό με τον οποίο ακυρώνονται παραβιάσεις κατά την παραγωγή της πρότασης που θα οδηγούσαν σε απόρριψη,²⁶ γεγονός που δεν αφορά μόνο στις συγκριτικές, αλλά και γενικότερα στην έλλειψη. Η διαπίστωση αυτή ισχύει και για τα ελληνικά δεδομένα σύμφωνα με την ανάλυση σχετικών παραδειγμάτων από τον Merchant (2009).

φραστικής δομής της κατηγορίας που φέρει το εν λόγω χαρακτηριστικό και στη δεύτερη (ΛΔ) για την αναζήτηση της αντίστοιχης δομής ή πληροφορίας, με στόχο την αναδόμηση του ελλείποντος τμήματος.

²⁴ Βλ. αντίστοιχο παράδειγμα ανάλυσης στον Merchant (2009:150), με μετακίνηση μόνο του υποκειμένου από το συμπλήρωμα του β' όρου και τις επισημάνσεις του σχετικά την επιλογή θεωρητικού προτύπου ανάλυσης των προτάσεων (deep vs. surface representation).

²⁵ Αναφέρομαι στο είδος των κατηγοριών που απαλείφονται, στον χαρακτηρισμό των θέσεων FP στον φραστικό δείκτη (Topic, Focus position), στον τρόπο ερμηνείας του τμήματος της πρότασης που έχει απαλειφθεί στα επίπεδα της ΛΔ και ΦΔ, μεταξύ άλλων.

²⁶ Πρόκειται είτε για παραβίαση νησιδας (Boeckx 2012: 79-85, 87-96, Merchant 2009: 150) λόγω παρουσίας ενοχοποιητικού ίχνους από μετακίνηση που δεν μπορεί να ερμηνευθεί στη ΦΔ (Kennedy & Merchant 2000: 130-134).

Παράλληλα με τη σημασία της έλλειψης ως μηχανισμού ακύρωσης της αντιγραμματικότητας, το γεγονός ότι και οι αντίστοιχες μη συντετμημένες συγκριτικές, που δεν αντιμετωπίζουν θέματα αντίστοιχων παραβιάσεων, γίνονται επίσης αποδεκτές μας οδηγεί να αναζητήσουμε και σε άλλους χώρους τους λόγους για τους οποίους επιλέγεται συνήθως ως πιο αποδεκτή η συντετμημένη μορφή της πρότασης. Χωρίς να επεκταθώ στο θέμα, θεωρώ ότι μεταξύ των παραγόντων που ευνοούν την προτίμηση του συγκεκριμένου σχήματος σημαντικό ρόλο παίζουν οι επικοινωνιακοί παράγοντες, με τα όμοια συστατικά να τείνουν να απαλείφονται ως πλεοναστικά όταν δεν είναι φορείς ειδικής σημασίας.²⁷

Σε σχέση με τα ελληνικά δεδομένα, το θέμα φαίνεται να συνδέεται επί πλέον με την ειδικότερη σημασία που έχει η έλλειψη στις δομές αυτές σε σχέση με τη διαμόρφωση του συστήματος συγκριτικών της ελληνικής. Το ανωτέρω σχήμα, περισσότερο ίσως από τις μη ελλειπτικές, αποτελεί αφετηρία σύγκλισης των προτάσεων αυτών με τις *παρά*-συγκριτικές, οι οποίες χαρακτηρίζονται σταθερά από την απουσία ρήματος στην οριστική, με την αναλογία (συντακτική και σημασιολογική) μεταξύ των δύο περιπτώσεων να είναι άμεση. Παράλληλα, η απουσία ρήματος στις περιπτώσεις αυτές σηματοδοτεί την τάση για τη διαφοροποίησή τους από τις *απ' ό,τι*-αναφορικές συγκριτικές, στις οποίες εκτός των άλλων διαφορών η παρουσία του ρήματος είναι σταθερή. Θα επανέλθω στη σύγκλιση με τις *παρά*-συγκριτικές στο επόμενο τμήμα.

4. 2. Οι *παρά*- συγκριτικές: Γενική επισκόπηση, επί μέρους θέματα

Οι *παρά*-συγκριτικές δεν έχουν αποτελέσει ιδιαίτερο αντικείμενο εξέτασης στο πλαίσιο μελέτης των συγκριτικών, με εξαίρεση την πολύ τεκμηριωμένη ανάλυση της Χειλά-Μαρκοπούλου (1986: 138-158) σε δεδομένα με συγκρίσιμους όρους επίθετα και επιρρήματα, ενώ σχετικές αναφορές, περιγραφικού χαρακτήρα, απαντούν σε εγχειρίδια γραμματικής (Τζάρτζανος ²1953: 229, Holton et al. ²2012: 570-573). Οι δομές αυτές σύμφωνα με γραμματικές περιγραφές εισάγουν τον β' όρο σύγκρισης με το *παρά* να λειτουργεί ως πρόθεση, συντασσόμενη με ΟΦ ομοιόπτωτη με τον α' όρο ή ως σύνδεσμος με τις εξής συντάξεις: ακολουθείται από μη ονοματικές φράσεις διαφόρων τύπων και από πρόταση που εισάγεται με το *να*, ενώ αποκλείεται ρήμα σε έγκλιση οριστική:

(27) Η Μαρία έφαγε περισσότερες σοκολάτες παρά η Άννα

(28) Η Άννα χάρισε περισσότερα βιβλία στις φίλες της παρά στους συγγενείς της

(29) Ο Νίκος μένει περισσότερο καιρό στο χωριό παρά στην πόλη

(30) Προτιμώ να διαβάζω παρά να μαγειρεύω.

Οι *παρά*-συγκριτικές έχουν χαρακτηριστεί από τη Χειλά-Μαρκοπούλου (ό.π.) ως δομές συγκριτικές κατά παράταξη με αντιθετική σημασία, διαφοροποιούμενες από τις *από*-συγκριτικές (δομές αναφορικές, καθ' υπόταξη) με μια σειρά κριτηρίων, συντακτικών, σημασιολογικών και φωνολογικών.²⁸

²⁷ Κατά τον Μπαμπινιώτη (²1991: 263-264, 268 σημ. 1), η έλλειψη εξασφαλίζει στο κείμενο και κυρίως στον διάλογο υψηλό βαθμό πληροφορητικότητας, ενισχύοντας τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητά τους. Τηρουμένων των αναλογιών αντίστοιχη μπορούμε να θεωρήσουμε την επίδρασή της σε προτασιακό επίπεδο.

²⁸ Ένα από τα βασικά συντακτικά κριτήρια με τα οποία διαφοροποιούνται οι *παρά*-συγκριτικές από τις *απ' ό,τι* είναι, καθ' αυτή, η σταθερή χρήση του συγκριτικού *περισσότερο* (στην επιρρηματική του λειτουργία) έναντι του συγκριτικού μορφήματος *-τερο*-ή του *πιο*, τα οποία δηλώνουν διαβάθμιση των υπό σύγκριση μελών προς μία οντότητα ή ιδιότητα, χαρακτηριστικό που διακρίνει τις *απ' ό,τι*-συγκριτικές από τις *παρά*-συγκριτικές στις οποίες δεν υπάρχει διαβάθμιση των υπό σύγκριση όρων, αλλά

Ένα δεύτερο κύριο χαρακτηριστικό των *παρά*-συγκριτικών είναι ο αντιθετικός τους χαρακτήρας που ενισχύεται από τον δείκτη *παρά*,²⁹ αλλά και από τη χρήση του *περισσότερος* με επιλογή της μη συγκριτικής του σημασίας. Ως προς το σημείο αυτό αντίστοιχες είναι οι επισημάνσεις της Πουλοπούλου (2002: 74, σημ. 75), κατά την οποία οι *παρά*-συγκριτικές χαρακτηρίζονται ως ψευδο-συγκριτικές εφόσον απουσιάζει από αυτές η διαβαθμιστική σύγκριση μεταξύ των δύο όρων και μόνο κατά παραχώρηση θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως συγκριτικές.

Σε σχέση με τις *απότι*-συγκριτικές, τέλος, οι *παρά*-συγκριτικές εμφανίζουν διευρυμένη κατανομή. Είναι επίσης άξιο σημειώσεως ότι ενώ η εναλλαγή των δύο σχημάτων είναι λιγότερο αποδεκτή σε μερικά περιβάλλοντα, σύμφωνα με ορισμένους ομιλητές (σύγκριση δύο επιθέτων), τα δύο σχήματα μπορούν να εναλλάσσονται σε περιπτώσεις με συγκρίσιμους όρους δύο ξεχωριστές, μετρήσιμες ΟΦ, με τις *απότι*-συγκριτικές (κυρίως σε δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού) να αποκτούν *παρά*-ανάγνωση.³⁰ Τα θέματα που προκύπτουν από μια τέτοια διαπίστωση είναι:

(α) τι οδήγησε στη σύγκλιση μεταξύ των *απότι*- και *παρά*-συγκριτικών,

(β) ποιος είναι ο ρόλος του δείκτη εκφοράς της συγκριτικής στη διαδικασία της σύγκλισης, και

(γ) αν και σε ποιο βαθμό η σύγκλιση μεταξύ των δύο σχημάτων εξουδετερώνει τη διαφοροποίησή τους.

Έρχομαι, κατ' αρχάς, στο θέμα της δυνατότητας εναλλαγής μεταξύ *απότι*- και *παρά*-συγκριτικών ή, καλύτερα, στη δυνατότητα *παρά*-ανάγνωσης των *απότι*-συγκριτικών. Σύμφωνα με την ανάλυσή μας, η δυνατότητα αυτή, κυρίως στα σχήματα ελλειπτικών δομών, ερμηνεύθηκε ως συνάρτηση της δομικής σχέσης των δύο προτάσεων (σχήμα κατά παράταξη)³¹ με συμμετρική διάταξη των συστατικών τους, καθώς και της αρχιτεκτονικής και λειτουργίας του δείκτη εκφοράς (δυνατότητα ανάλυσης σε μια ενότητα, με λειτουργία ΣΔ). Σε επίπεδο σημασίας, παράλληλα, το δομικό σχήμα απηχεί αντιθετική σχέση των όρων και, κατ' επέκταση των δύο προτάσεων, χαρακτηριστική των *παρά*-συγκριτικών.

Αντίστοιχη δυνατότητα έχει επισημανθεί επίσης για τις *απ' ό,τι*-δομές απαλοιφής συγκριτικού σε δεδομένα κυρίως έλλειψης (Θεοφανοπούλου-Κοντού 2014).

(25β) Η σελήνη διαθέτει περισσότερο νερό απ'ό,τι/παρά ο Άρης.

Το ερώτημα που τίθεται στην περίπτωση αυτή είναι αν μια τέτοια ανάγνωση απηχεί και για τις περιπτώσεις αυτές αντίστοιχη ανάλυση με εκείνη των δομών μερικής απαλοιφής, γεγονός που θα σήμαινε αντίστοιχο σχήμα παραγωγής. Επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής θα μπορούσε να θεωρηθεί ο ελλειπτικός χαρακτήρας της δεύτερης πρότασης (Έλλειψη Φράσης Χρόνου), που έχει αξιολογηθεί ως βασικό κριτήριο της κατά παράταξη σχέσης των δύο προτάσεων (Corver 1993, Lechner 2001: 689-690). Το επιχείρημα, εν τούτοις, αυτό δεν μπορεί να είναι καθοριστικό, διότι:

αντίθεση. Σχετικό κριτήριο είναι και η χρήση της εκφοράς και όχι στις *παρά*-προτάσεις: *Αν ήταν άλλος παρά σεις, δεν θα το έκανα* (= άλλος από σας και όχι σεις). Βλ. Τζάρτζανος (1963: 229).

²⁹ Σχετικά με την εξέλιξη του *παρά* βλ. Χειλά-Μαρκοπούλου (1986: 138-158), όπου παλαιότερες αναφορές, και ιδιαίτερα Πουλοπούλου (2002: 22-113) στο πλαίσιο της γνωσιακής γραμματικής.

³⁰ Η σύγκλιση αφορά βασικά στην ομοιότητα των συγκριτικών από άποψη δομής. Αντιθέτως, τα δύο σχήματα αποκλίνουν ως προς την προσωδία, με το σημείο έξαρσης στις *απ' ό,τι*-συγκριτικές να ορίζεται στο συγκριτικό επίθετο/επίρρημα, ενώ στις *παρά*-συγκριτικές το υψηλότερο σημείο να βρίσκεται στην *παρά*.

³¹ Αντιστοιχία απαντά επίσης μεταξύ των δεικτών *απότι* και *παρά* ως προς τη θέση (απαντούν σε θέση ΣΔ) και ως προς τη λειτουργία τους στη δομή (εισάγουν τη δεύτερη πρόταση).

(α) Η διαδικασία της έλλειψης χαρακτηρίζει σταθερά και τις *απ' όσος-συγκριτικές αναφορικές*,³² για τις οποίες ο χαρακτηρισμός τους ως δομών κατά παράταξη δεν είναι δυνατός.

(β) Στο πλαίσιο ανάλυσης των κατά παράταξη δομών η έλλειψη της Φράσης Χρόνου συνδέεται επί πλέον με τη δόμηση των συστατικών των δύο προτάσεων (σχέση ισομορφίας/παράλληλισμού μεταξύ κενού και σημείου αναφοράς), γεγονός που δεν χαρακτηρίζει στον ίδιο βαθμό τις *απ' ό,τι-δομές απαλοιφής*.³³

(γ) Η υιοθέτηση σχήματος κατά παράταξης στις *απ' ό,τι-δομές απαλοιφής* θα σήμαινε, επί πλέον, επανακατηγοριοποίηση του *απ' ό,τι* ως ΣΔ, γεγονός το οποίο δεν φαίνεται να λειτουργεί κατά τον ίδιο τρόπο στα δύο σχήματα. Το *ό,τι* στις δομές απαλοιφής, ακόμη και στις περιπτώσεις που φαίνεται να έχει χάσει την αντωνυμική του υφή (δεδομένα ελλειπτικών προτάσεων), διατηρεί τον αντωνυμικό του χαρακτήρα και, κατ' επέκταση, τη δυνατότητα να λειτουργεί ως αναφορικό:

(31) Η Άννα έφαγε περισσότερες σοκολάτες *απ' ό,τι* η Μαρία [«από αυτές που έφαγε η Μαρία»].

Αντιθέτως, σε περιπτώσεις μερικής απαλοιφής η παρουσία δεύτερης, διακριτής ΟΦ θα απέκλειε κάθε δυνατότητα να ερμηνευθεί το *ό,τι* ως αναφορικό.

(32) ? Η Άννα έφαγε περισσότερες σοκολάτες *απ' ό,τι* η Μαρία *καραμέλες* [Η ανάγνωση «από αυτές που έφαγε...» δεν είναι αποδεκτή].

Αν οι επισημάνσεις αυτές βρίσκονται προς τη σωστή κατεύθυνση θα μπορούσαμε να δεχτούμε, όχι χωρίς επιφυλάξεις, ότι η *παρά-«ανάγνωση»* στις περιπτώσεις αυτές δεν συνεπάγεται ανάλυση αντίστοιχη με εκείνη των δομών μερικής απαλοιφής. Αντίθετα, η τάση για λεξικοποίηση που χαρακτηρίζει γενικώς τον συγκριτικό δείκτη *απ' ό,τι*, με την απώλεια χαρακτηριστικών της πρόθεσης *από* και του *ό,τι*, σε συνδυασμό με την έλλειψη του ρήματος οδηγούν σε επιφανειακή αντιστοιχία των δύο σχημάτων σε επίπεδο δομής και, κατ' επέκταση, στην τάση δομικής σύγκλισης με τις *παρά-συγκριτικές*.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, θα ήθελα να μείνω λίγο στο ερώτημα (γ), δηλαδή αν και σε ποιο βαθμό η σύγκλιση μεταξύ των δύο σχημάτων εξουδετερώνει τη βασική τους διαφοροποίηση. Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι οι όροι σύγκλισης μεταξύ των *απ' ό,τι/απότι-συγκριτικών* (δομές απαλοιφής και μερικής απαλοιφής συγκριτικού) και *παρά-συγκριτικών* δεν φαίνεται να είναι τόσο ξεκάθαροι, όπως τουλάχιστο θα περίμενε κανείς από την εναλλαγή των δύο σχημάτων.

Συγκεκριμένα, ενώ στην περίπτωση των δομών απαλοιφής η απόκλιση από τις *παρά-συγκριτικές* είναι μεγαλύτερη *απ' ό,τι* η μεταξύ τους σύγκλιση, στην περίπτωση των συγκριτικών μερικής απαλοιφής η τάση σύγκλισης για τους λόγους που ήδη επισημάνθηκαν φαίνεται να είναι μεγαλύτερη. Τα δύο σχήματα διαφοροποιούνται, εν τούτοις, πρωτογενώς, με τις δομές μερικής απαλοιφής να συνιστούν αρχικά δομές καθ' υπόταξη, σε αντίθεση με τις *παρά-«ψευδο-συγκριτικές»*, που αποτελούν δομές κατά παράταξη, με βασική σημασία την αντιθετική. Θα πρέπει, επί πλέον, να σημειωθεί ότι παρά τη λεξικοποίησή του, το *απότι* διατηρεί ως ένα βαθμό την αναφορική του χροιά,

³² Βλ. παραδείγματα *απ' όσος-συγκριτικών* όπως: *Αγόρασα περισσότερα βιβλία απ' όσα έπρεπε (να αγοράσω)* ή *Αγόρασα περισσότερα βιβλία απ' όσα οι φίλοι μου*. Στις περιπτώσεις αυτές η σχέση της δεύτερης πρότασης προς την πρώτη είναι σχέση καθ' υπόταξη.

³³ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο βαθμός παράλληλισμού στη σχέση των δύο προτάσεων είναι μειωμένος στις περιπτώσεις των δομών απαλοιφής λόγω της σταθερής απουσίας του συγκρίσιμου β' όρου.

όπως προκύπτει και από παραδείγματα με συγκρίσιμους όρους δύο επίθετα, για όσους τουλάχιστο η αναφορική ανάγνωση είναι δυνατή.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, τέλος, βασικό κριτήριο υπέρ της μη πλήρους σύγκλισης των δύο σχημάτων αποτελεί η προσωδιακή τους διαφοροποίηση (βλ. Χειλά-Μαρκοπούλου 1986: 144-145). Έτσι, ενώ στις *απ' ό, τι*-συγκριτικές το συγκριτικό επίθετο/επίρρημα συσχετίζεται επιτονικά με τον δείκτη εκφοράς, γεγονός που σηματοδοτεί την αναφορική εξάρτηση της συγκριτικής από την κυρία, στην περίπτωση των παρά-«ψευδο-συγκριτικών» η έξαρση στο *παρά* δηλώνει τη μη εξαρτημένη σχέση των δύο προτάσεων. Οι διαπιστώσεις αυτές, ικανοποιητικές σε περιγραφικό επίπεδο, απαιτούν ιδιαίτερη εξέταση με τα μέσα ανάλυσης που διαθέτει η σύγχρονη τεχνολογία.

4.3. Οι *απότι*-συγκριτικές στο πλαίσιο του συστήματος των συγκριτικών

Έχει διαπιστωθεί από διαγλωσσικές έρευνες των συγκριτικών (συντακτικές, σημασιολογικές) ότι παρά την τάση ενοποίησης των δομών απαλοιφής συγκριτικού και των αντίστοιχων δομών μερικής απαλοιφής (Bresnan 1973, Chomsky 1977, Kennedy & Merchant 2000), τα δύο σχήματα διαφοροποιούνται ως προς το σχήμα παραγωγής και τη σημασία τους, με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα προβληματική η ενιαία αντιμετώπισή τους. Έχει επίσης επισημανθεί ότι ορισμένες από τις διαφοροποιήσεις ως προς το δομικό σχήμα και την παραγωγή τους έχουν ως αφετηρία, παράλληλα με την ερευνητική οπτική και το μεθοδολογικό πρότυπο ανάλυσης, τα δεδομένα της υπό εξέτασης γλώσσας (πλούσιο μορφολογικό σύστημα, ειδικά χαρακτηριστικά του δείκτη εκφοράς), σηματοδοτώντας ανάλογα τον τρόπο προσέγγισής τους.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η ελληνική ως προς τις ανωτέρω δομές είναι ότι διαθέτει ποικιλία αντίστοιχων σχημάτων (*απ' όσος*, *απ' ό,τι/απότι*, *παρά-συγκριτικές*), γεγονός που επιτρέπει όχι μόνο τον καθορισμό της κατανομής τους κατά κατηγορία καθώς και των μεταξύ τους σχέσεων (συγχρονικά και διαχρονικά), αλλά δίνει τη δυνατότητα μιας κάποιας προσέγγισης γενικότερων θεμάτων. Παράλληλα θεωρώ ότι ειδικά η μελέτη των *απότι*-δομών με μερική απαλοιφή του αντικειμένου, δομών περιθωριακού χαρακτήρα ως προς τη χρήση, μπορεί να οδηγήσει στην προσέγγιση θεμάτων όπως η δυνατότητα βαθμιαίας εξέλιξης των συγκριτικών από δομές υπόταξης σε δομές κατά παράταξη, με ειδική αναφορά στον ρόλο και την αρχιτεκτονική του δείκτη εκφοράς.

Θα επιχειρήσω να χαρτογραφήσω το σχήμα και τη θέση των προτασιακών συγκριτικών με μερική απαλοιφή του συγκρίσιμου όρου στο πλαίσιο του συστήματος των συγκριτικών, αναφερόμενη στις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις και επισημαίνοντας τους παράγοντες εκείνους που οδήγησαν σε περαιτέρω συγκλίσεις και αποκλίσεις. Κατ' αρχάς, μέσα από την ανάλυση των ποικίλων προτασιακών συγκριτικών προκύπτει ότι ένα από τα χαρακτηριστικά με τα οποία φαίνεται να διαφοροποιούνται γενικώς οι διάφοροι τύποι μεταξύ τους είναι η συγκριτική τους υφή, με άλλα λόγια ο βαθμός κατά τον οποίο η σχέση εξάρτησης μεταξύ των δύο προτάσεων έχει συγκριτικό χαρακτήρα, νοούμενη ως σχέση διαβάθμισης των υπό σύγκριση όρων προς κοινή ή διαφορετικές οντότητες. Ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό κριτήριο, σε συνάρτηση με το πρώτο, είναι ο βαθμός λεξικοποίησης του *απ' ό,τι*.

Σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο οι προτασιακές συγκριτικές μπορούν να κλιμακωθούν σε ένα συνεχές, με αφετηρία τις *απ' όσος* συγκριτικές (συγκριτικές αναφορικές) και τέρμα τις *παρά*-συγκριτικές ή *ψευδο-συγκριτικές* (μη συγκριτικές καθ' υπόταξη δομές). Οι *απ' όσος*-συγκριτικές όπως οι αντίστοιχες αναφορικές είναι δομές καθ' υπόταξη με τον κοινό στις δύο δομές δείκτη εκφοράς (*όσος*) να είναι πλήρως

συμβατός με τον α' όρο.³⁴ Η δεύτερη κατηγορία (*παρά*-συγκριτικές) αποτελεί σχήμα κατά παράταξη, με τα χαρακτηριστικά των αντίστοιχων παρατακτικών δομών (παραλληλισμός ως προς τη σχέση των δύο προτάσεων, απουσία οποιασδήποτε σχέσης εξάρτησης μεταξύ τους), ενώ η βασική σημασία του δείκτη εκφοράς *παρά* και τα βασικά στάδια της εξέλιξής του (Πουλοπούλου 2002: 22-113) οδηγούν σε αντιθετική σχέση.

Μεταξύ των δύο αυτών περιπτώσεων εντάσσονται οι *απ' ό,τι*-συγκριτικές, δομές, αμφίσημες και γι' αυτό περισσότερο προβληματικές, με τη διαφοροποίησή τους ως προς τον βαθμό κατά τον οποίο μπορούν να χαρακτηριστούν ή όχι ως συγκριτικές να καθορίζεται, κυρίως, βάσει της αρχιτεκτονικής του *απ' ό,τι* και, ειδικότερα, της υφής του *ό,τι* (σύμφωνα με το δεύτερο κριτήριο, το κριτήριο λεξικοποίησης του *απ' ό,τι*). Πρόκειται στην περίπτωση αυτή για δομικά σχήματα με πολλαπλές ερμηνείες και αναλύσεις Συγκεκριμένα, για συγκριτικές αναφορικές, με ονοματική υφή και λειτουργία του *ό,τι*,³⁵ για *απ' ό,τι*-δομές στις οποίες ελλείπει ο β' όρος (δομές απαλοιφής συγκριτικού) και στις οποίες το *ό,τι* συνιστά αναφορικό, απροσδιόριστο μόριο, με δυνατότητα διττής ανάγνωσης (αναφορικής και «παρά»)³⁶ και, τέλος, για τις *απότι*-δομές μερικής απαλοιφής συγκριτικού.

Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο αυξημένος βαθμός λεξικοποίησης του δείκτη σύγκρισης³⁷ σε συνδυασμό με τον μειωμένο συγκριτικό χαρακτήρα της πρότασης οδηγεί σε σχήμα με χαρακτηριστικά δομής κατά παράταξη και με παράλληλη αντιθετική σημασία. Θα ήθελα να σημειώσω εδώ ότι κυρίως η παρουσία του δεύτερου συγκρίσιμου όρου (αντικειμένου, υποκειμένου) θεωρήθηκε, σύμφωνα με την ανάλυσή μας, καθοριστική στη διαφοροποίηση του σχήματος αυτού από τις άλλες περιπτώσεις των *από*-προτασιακών συγκριτικών.

Από τις ανωτέρω διαπιστώσεις προκύπτει ότι οι συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ των προτασιακών συγκριτικών αποτελούν συνάρτηση των δομικών και λεξικών χαρακτηριστικών τους. Ο μεγαλύτερος βαθμός απόκλισης παρατηρείται μεταξύ των αναφορικών συγκριτικών (*απ' όσος*) και των *παρά*-συγκριτικών –μη εναλλασσόμενα σχήματα–, με την απόκλιση από τις *παρά*-συγκριτικές να μειώνεται βαθμιαία όσο αυξάνει ο βαθμός λεξικοποίησης του *απ' ό,τι*. Αποτέλεσμα της τάσης αυτής είναι ότι οι *απότι*-συγκριτικές με μερική απαλοιφή του β' όρου παρουσιάζουν, τελικά, τον μεγαλύτερο βαθμό σύγκλισης με τις αντίστοιχες *παρά*-συγκριτικές, γεγονός που επιτρέπει σε μεγαλύτερο ποσοστό την «παρά» ανάγνυσή τους,³⁸ ενώ παράλληλα διατηρούν τη συγκριτική τους υφή όπως τουλάχιστο προκύπτει από το διαφορετικό προσωδιακό σχήμα που χαρακτηρίζει τις δύο περιπτώσεις.

³⁴ Σχετικά με την πολύ εύστοχη παρατήρηση της Α. Μόζερ ως προς το *απόσο* (άκλιτο) και τη διαφοροποίησή του από το *απ' ό,τι* θα ήθελα να επισημάνω το εξής. Το *απ' όσο*, αναφορικό σε προτάσεις όπως *ήπτε περισσότερο ούζο απ' όσο ο Κώστας* ακολουθεί παράλληλη πορεία εξέλιξης με το *απ' ό,τι*. Παρά ταύτα ο βαθμός λεξικοποίησής του φαίνεται να είναι μειωμένος αν κρίνει κανείς από παραδείγματα όπως: *Η Άννα επισκέφτηκε το καλοκαίρι περισσότερα νησιά απότι/*απόσο οι φίλες της ορεινά χωριά*. Αλλά: *Η Άννα επισκέφτηκε περισσότερα νησιά απ' ό,τι/απ'όσα οι φίλες της*.

³⁵ (i) *Ο Γιάννης έφαγε περισσότερο απ' ό,τι έπρεπε* («από αυτό που έπρεπε <να φάει>»).

³⁶ (ii) *Ο Γιάννης ήπτε περισσότερο ούζο απ' ό,τι ο Μανώλης* («από αυτό που ήπτε ο Μανώλης» ή «παρά ο Μανώλης»).

³⁷ (iii) *Ο Γιάννης ήπτε περισσότερο ούζο απότι οι φίλοι του τσίπουρο* («παρά οι φίλοι του»/*από αυτό που...).

³⁸ Θα ήθελα να επισημάνω εδώ ότι η τάση επικράτησης του *παρά* θα μπορούσε να θεωρηθεί παράλληλα αποτέλεσμα της μορφολογικής και σημασιολογικής του διαφάνειας έναντι του *απότι*, αλλά και της διευρυμένης χρήσης του προς δήλωση συγκριτικών-αντιθετικών δομών.

5. Συμπερασματικές σκέψεις

Κλείνοντας, επανέρχομαι στο αρχικό μου ερώτημα για ένα τελευταίο σχόλιο-απάντηση. Τελικά οι *απότι*-συγκριτικές μερικής απαλοιφής της ελληνικής είναι δομές καθ' υπόταξη ή κατά παράταξη; Μέσα από την ανάλυση των ανωτέρω δεδομένων προσπάθησα να δείξω ότι οι περιπτώσεις των *απότι*-συγκριτικών με μερική απαλοιφή συγκριτικού, με άλλα λόγια του δεύτερου αντικειμένου ή υποκειμένου, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν μονοσήμαντα ούτε ως δομές αποκλειστικά καθ' υπόταξη ούτε κατά παράταξη. Πρόκειται για δομές υβριδικές, που συνδυάζουν χαρακτηριστικά τόσο των καθ' υπόταξη σχημάτων (αρχική σχέση εξάρτησης της συγκριτικής από την κυρία, χροιά αναφορικού στον δείκτη σύγκρισης *απότι*) όσο και των κατά παράταξη, σχήμα το οποίο προσλαμβάνουν δευτερογενώς με εκτόπιση της συγκριτικής στα δεξιά για τους λόγους που αναφέρθηκαν. Τα χαρακτηριστικά αυτά τις διαφοροποιούν τόσο από τις *από*-συγκριτικές (*απ' όσος*, *απ' ό,τι*- με αναφορική λειτουργία του *ό,τι*), δομές βασικά καθ' υπόταξη, όσο και από τις *παρά*-ψευδο-συγκριτικές, δομές κατά παράταξη, με αποτέλεσμα να αποτελούν μια ξεχωριστή κατηγορία, περιθωριακή σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο του συστήματος των συγκριτικών.

Με βάση τις ανωτέρω διαπιστώσεις θα μπορούσαμε, τελικά, να δεχτούμε ότι στην υβριδική υφή των προτάσεων αυτών και στην ασυμβατότητα που συνεπάγεται πολλές φορές ο συνδυασμός χαρακτηριστικών από δύο διαφορετικά δομικά σχήματα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό ο περιθωριακός χαρακτήρας τους κατά τη χρήση ή ακόμη και η απόρριψή τους. Καθοριστική προς την κατεύθυνση αυτή είναι η ανάλυση του *απ' ό,τι* από τους φυσικούς ομιλητές, αν λάβει κανείς υπόψη τη ρευστότητα που χαρακτηρίζει τη βαθμιαία λεξικοποίηση μιας ακολουθίας συστατικών. Έτσι, για όσους ο δείκτης σύγκρισης αναλύεται ως λεξικοποιημένη ενότητα, λειτουργώντας ως συμπληρωματικός δείκτης, η πρόταση γίνεται αποδεκτή ως συγκριτική στην υβριδική της μορφή με στοιχεία καθ' υπόταξη και κατά παράταξη. Αντίθετα, για όσους το *απότι* δεν λειτουργεί ως ενότητα, αλλά διατηρεί τον αναφορικό του χαρακτήρα (*απ' ό,τι*), παρά την απώλεια των ειδικών χαρακτηριστικών του, η πρόταση απορρίπτεται. Και αυτό εφόσον η παρουσία του αναφορικού *ό,τι* με δυνατότητα λειτουργίας αντικειμένου είναι ασύμβατη με την παρουσία του δεύτερου αντικειμένου στον β' όρο.

Οι ανωτέρω επισημάνσεις οδηγούν σε ένα τελευταίο σχόλιο σχετικά με τη σχέση των δύο συγκριτικών σχημάτων («ενοποιητική» vs. «μη ενοποιητική» θεωρία). Θα μπορούσαμε να δεχτούμε με βάση την ανάλυση των δομών που προηγήθηκε ότι ο υβριδικός χαρακτήρας των *απότι*-συγκριτικών μερικής απαλοιφής συγκριτικού σηματοδοτεί τελικά, τουλάχιστο για τα ελληνικά δεδομένα, μια «ιδιαίτερη» κατηγορία συγκριτικών, ο μεικτός χαρακτήρας της οποίας οδηγεί σε περιθωριακή χρήση, με δυνατότητα συγκλίσεων και αποκλίσεων προς τη μια (αναφορικές συγκριτικές) ή την άλλη κατεύθυνση (*παρά*-συγκριτικές) ή, τέλος, και σε απόρριψη των προτάσεων ως μη αποδεκτών. Αν και σε ποιο βαθμό μια τέτοια άποψη θα μπορούσε να έχει διαγλωσσική ισχύ και κάτω από ποιες προϋποθέσεις αποτελεί αντικείμενο για περαιτέρω εξέταση.

Βιβλιογραφία

- Aelbrecht, L. 2010. *The Syntactic Licensing of Ellipsis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Boeckx, C. 2012. *Syntactic Islands*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bošković, Z. 2014. Now I'm a phase, Now I'm not a phase: On the variability of phases with extraction and ellipsis. *Linguistic Inquiry* 45, 27-89.
- Bresnan, J. 1973. Syntax of the comparative clause construction in English. *Linguistic Inquiry* 4, 275-343.
- Bresnan, J. 1975. Comparative deletion and constraints on transformations. *Linguistic Analysis* 1, 25-74.

- Chomsky, N. 1977. On wh-movement. In P. Culicover, Th. Wasow & A. Akmajian (eds), *Formal Syntax*. New York: Academic Press, 71-132.
- Chomsky, N. 1995. *Minimalist Program*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Corver, N. 1993. A note on subcomparatives. *Linguistic Inquiry* 24, 773-781.
- Corver, N. 2006. Comparative deletion and subdeletion. In M. Everaert, H. van Riemsdijk, R. Goedemans & B. Hollebrandse (eds), *The Blackwell Companion to Syntax*. Vol. I. Oxford: Blackwell, 582-637.
- Donati, C. 1997. Comparative clauses as free relatives: A raising analysis. *Probus* 9, 145-166.
- Donati, C. & Cecchetto, C. 2011. Relabeling heads: A unified account for relativization structures. *Linguistic Inquiry* 42, 519-560.
- Fiengo, R. & May, R. 1994. *Indices and Identity*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Holton, D., Mackridge, P. & I. Philippaki-Warbuton. 2012. *Greek: A Comprehensive Grammar*. (Revised by Vassilios Spyropoulos). London and New York: Routledge.
- Humbert, J. & Κουρμούλης, Γ. 1957. *Συντακτικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*. Αθήναι.
- Izvorskii, R. 1995. A solution in the subcomparative paradox. In J. Camacho, L. Choueiri & M. Watanabe (eds), *Proceedings of the 14th West Coast Conference on Formal Linguistics*. Stanford: CSLI Publications, 203-219.
- Jayaseelan, K. A. 1990. Incomplete VP-deletion and gapping. *Linguistic Analysis* 20, 64-81.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. 1995. Σύνθετες προθέσεις της Νέας Ελληνικής: Μια προβληματική κατηγορία». *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 15, 233-244.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. 2000. Τοπικά επιρρήματα και «πτώση» στην Ελληνική: Διαχρονική προσέγγιση. *Γλωσσολογία* 11-12, 1-40.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού 2014. Προτασιακές δομές της Νέας Ελληνικής: Οι δείκτες *απ' όσο(ς), απ' ό,τι*. In G. Kotzoglou, K. Frantzi, L. Galantomos, M. Georgalidou, V. Kourtikazoullis, Ch. Papadopoulou & E. Vlachou (eds), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*. Rhodes: University of the Aegean, 512-523.
- Kapetangianni, K. & Taylor H. L. 2009. Comparative correlatives in Greek: The syntax of *oso*. *MIT Working Papers in Linguistics*. (Proceedings of the 2007 Workshop in Greek Syntax and Semantics at MIT), 91-105.
- Kennedy, C. 2002. Comparative deletion and optimality in syntax. *Natural Language and Linguistic Theory* 20, 553-621.
- Kennedy, C. & Merchant, J. 2000. Attributive comparative deletion. *Natural Language & Linguistic Theory* 18, 89-146.
- Lechner, W. 1999. Comparatives and DP-structure. Ph.D. dissertation, University of Massachusetts at Amherst.
- Lechner, W. 2001. Reduced and phrasal comparatives. *Natural Language & Linguistic Theory* 19, 683-735.
- Lechner, W. 2004. *Ellipsis in Comparatives*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- McCawley, J. 1976. Quantitative and qualitative comparison in English. In J. McCawley (ed.), *Grammar and Meaning. Papers on Syntactic and Semantic Topics*. London: Academic Press, 1-14.
- Merchant, J. 2001. *The Syntax of Silence: Sluicing, Islands, and Theory of Ellipsis*. Oxford: Oxford University Press.
- Merchant, J. 2009. Phrasal and clausal comparatives in Greek and the abstractness in syntax. *Journal of Greek Linguistics* 9, 134-164.
- Moltmann, F. 1992. Coordination and comparatives. Ph.D. dissertation, MIT.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1991. *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία: Από την Τεχνική στην Τέχνη του Λόγου*. Αθήνα.
- Pancheva, R. 2006. Phrasal and clausal comparatives in Slavic. In J. E. Lavine, S. Franks, M. Tasseva-Kurktchieva & H. Filip (eds), *Formal Approaches to Slavic Linguistics 14: The Princeton Meeting*. Ann Arbor, MI: Michigan Slavic Publications, 236-257.
- Πουλοπούλου, Μ. 2002. Από τις τυπικές στις μη τυπικές σχέσεις των *παρά, αντί, εκτός/έξω*. Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

- Roberts, I. & Roussou, A. 2003. *Syntactic Change: A Minimalist Approach to Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ross, J. R. 1967. Constraints and variables in syntax. Ph.D. dissertation, MIT.
- Rullman, H. 1995. Maximality in the semantics of wh-constructions. Ph.D. dissertation, University of Massachusetts at Amherst.
- Τζάρτζανος, Α. ²1946. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*. Τόμος Α'. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- Τζάρτζανος, Α. ²1953. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*. Τόμος Β'. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 1941. *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. 1986. Τα συγκριτικά της Νέας Ελληνικής: Συντακτική ανάλυση του συγκριτικού βαθμού των επιθέτων και επιρρημάτων. Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Vlachou, E. 2005. The semantic properties of a definite maximal item in Modern Greek. In M. Mattheoudakis & A. Psaltou-Joycey (eds), *Selected Papers of the 16th International Conference on Applied and Theoretical Linguistics*. Thessaloniki, 203-220.
- von Stechow, A. 1984. Comparing semantic theories. *Journal of Semantics* 3, 1-79.